

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**SHAKESPEARE'İN HIRÇIN KIZ ADLI OYUNUNUN
FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ VE
ARISTOPHANES'İN LYSISTRATA ADLI OYUNUNDAKİ
LYSISTRATA KARAKTERİ İLE HIRÇIN KIZ
(KATHARINA) KARAKTERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ÖZLEM YILDIRIM

İSTANBUL, 2016

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLERİ OYUNCULUK ANABİLİM DALI**

**SHAKESPEARE'İN HIRÇIN KIZ ADLI
OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE
ELEŞTİRİSİ VE ARISTOPHANES'İN LYSISTRATA
ADLI OYUNUNDAKİ LYSISTRATA KARAKTERİ
İLE HIRÇIN KIZ (KATHARINA) KARAKTERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ÖZLEM YILDIRIM

Tez Danışmanı: DEVRİM SEHER YAKUT

İSTANBUL, 2016

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLERİ OYUNCULUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: Shakespeare'in Hırçın Kız Adlı Oyununun Feminist Bakış Açısı ile Eleştirisi ve Aristophanes'in Lysistrata adlı Oyunundaki Lysistrata Karakteri ile Hırçın Kız (Ketherina) Karakterlerinin Karşılaştırılması

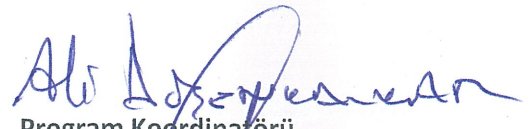
Öğrencinin Adı Soyadı : Özlem YILDIRIM

Tez Savunma Tarihi : 13.06.2016

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Yrd. Doç Dr. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

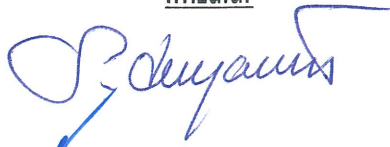
Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı
Seher Devrim YAKUT

Üye
Doç. Dr. Kaya Özkaracalar

Üye
Ali Düşenkalkar

İmzalar

ÖNSÖZ

Feminizm, en basit anlamıyla, kadınların ötekileştirilmesine karşı bir mücadeledir. Erkek egemen ideolojiye başkaldırıdır. Bir feminist artık her şeye feminist bakış açısıyla bakar. Okuduğu kitabı, seyrettiği tiyatro oyununu, dinlediği müziği bu bakış açısıyla değerlendirir. Sanatta, edebiyatta, politikada, sosyal hayatta... Kısacası attığı her adımda sorgular. Feminizm bu şekilde var olur ve gelişir. Feminist bir kadın, erkek egemenliği üstüne kurulmuş tarihi reddeder, analarının tarihini araştırır. Kadının yazılmamış tarihinin peşine düşer. Dile pelesenk olmuş seksist söylemleri kullanmaz.

Çalışmanın içinde incelenecek olan oyunlar ve karakterler bu doğrultuda incelenmeye çalışıldı.

Tezin içinde iki farklı oyun bu söylemler ışığında değerlendirildi. Shakespeare'in Hırçın Kızı ve Aristophanes'in Lysistratası feminist bir gözle incelendi. Bu incelemeler Sue Ellen Case'in Feminizm ve Tiyatro kitabının izinde ve kadın tarihi üstüne okuduğumuz kitapların aydınlığında gerçekleşti. Konu feminizm ve tiyatro olunca kadının tarihteki yerini incelememek olmazdı. O hususta ise Pervin Erbil'in Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi kitabından yararlanıldı.

Çalışmanın sonunda, incelenen iki oyunun karşılaştırılması gerçekleştirildi. Ayrıca ele alınan her iki oyun da döneminin kadına bakışını bize sunmaktadır. Bu yüzden oyunların yazıldığı dönemler de incelendi.

Feminizm bugüne kadar süren erkek egemen düzeni eleştirdiği gibi tiyatroyu ve edebiyatı da etkisine almış, zamanla tiyatrodaki kendine bir alan açmış ve feminist tiyatro ortaya çıkmıştır. Her ne kadar feminist tiyatro tarihiyle ilgili bahsedebileceğimiz veriler çok olmasa da günümüzde bir şekilde kendini var etmeye devam etmektedir.

Tezimin konusu, geçen iki yıl içinde yavaş yavaş şekillendi. Okuduğum her yeni oyun, seyrettiğim her yeni eser, hocalarımla gerçekleştirdiğim her muhabbet aydınlanmamı sağlamış, geçmişten gelen fikirlerimle harmanlanıp sonunda bu teze kadar ulaşmıştır. Tezin her aşaması inandığım, savunduğum değerler üstünden gerçekleşti. Bu aşamada hiçbir sanatçı ve sanatseveri örselememeye bilhassa dikkat edildi. Umarım okuyacak olan herkes için faydalı bir çalışma gerçekleşmiştir. Bana serüvenimde yol gösteren hocalarıma, tez boyunca destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

SHAKESPEARE'İN HIRÇIN KIZ ADLI OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ VE ARISTOPHANES'İN LYSISTRATA ADLI OYUNUNDAKİ LYSISTRATA KARAKTERİ İLE HIRÇIN KIZ (KATHARINA) KARAKTERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Özlem Yıldırım

İleri Oyunculuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Devrim Seher Yakut

20 Nisan 2016, Ana Metin Sayfa Sayısı: 42

Feminizm, ortaya çıkışından sonra pek çok farklı disiplin gibi tiyatroyu da etkiledi ve onun ataerkil dilini tam olarak değiştirmese de, farklı bir bakış açısı getirdi ve alternatif bir yol yarattı. Bu çalışmada, feminizmin Fransız Devrimi'nden itibaren olmak üzere kısa bir tarihi ile birlikte; bu tarihten çok daha önce yazılmış olan iki oyun "Hırçın Kız" (William Shakespeare) ve "Lysistrata" (Aristophanes) feminist bir bakış açısı ile birlikte incelenmiştir.

Bu oyunlar, tıpkı her oyun gibi kendi dönemlerinin toplumsal durumu hakkında ipuçları taşımaktadır. Bu ipuçlarından hareketle; o dönemde kadına bakışa ilişkin tespitler çalışmanın dışında bırakılmamış buna ek olarak oyunların yazıldığı dönemlere ilişkin olarak çalışmalara ve incelemelere de yer verilmiştir.

Elbette feminizm ve tiyatro üstüne yapılan bir çalışmada, kadının tarihteki yeri de dışarıda bırakılmamış ve aynı bakış açısından hareketle incelenmiştir.

Çalışmanın sonunda, incelenen iki oyunun birbirleriyle karşılaştırılmasına da bir alan ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Tiyatro, Kadın, Hırçın Kız, Lysistrata, Katharina, Shakespeare, Aristophanes, 19. Yüzyıl, I. Elizabeth, Antik Yunan, Rönesans, Ortaçağ, Ataerkil.

ABSTRACT

A FEMINIST REVIEW OF "THE TAMING OF THE SHREW" BY WILLIAM SHAKESPEARE AND COMPARISON OF "LYSISTRATA" FROM "LYSISTRATA" BY ARISTOPHANES AND "KATHARINA" FROM "THE TAMING OF THE SHREW" BY SHAKESPEARE

Özlem Yıldırım

ADVANCED ACTING MASTERS

Thesis Supervisor: Devrim Seher Yakut

20 April 2016, Number of pages of Main Text: 42

Feminism; effected theatre as well as many other disciplines after its emergence and created a different perspective as well as an alternative way; even though couldn't change its patriarch language. This study contains; alongside with a short history of feminism after French Revolution, a feminist review of two plays written long before this date: "The Taming of the Shrew" (William Shakespeare) and "Lysistrata" (Aristophanes)

These plays, just like every other one, includes clues regarding their eras social situation. By referring to these clues; evaluations of the position of the women in that era are not excluded from this study, in addition to that there are references and reviews of the eras which these plays are written.

Naturally; in a study about feminism and theatre also includes a brief review of women's position in history from the same perspective.

In the end of the study; the comparison of these plays can be found.

Keywords: Feminism, Theatre, Woman, The Taming of the Shrew, Lysistrata, Katharina, Shakespeare, Aristophanes, 19th Century, I. Elizabeth, Ancient Greece, Renaissance, Middle Ages, Patriarchy.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. FEMİNİZM	2
2.1 FEMİNİZMİN TARİHİ	2
2.1.1 Birinci Dalga Feminizm	5
2.1.2 İkinci Dalga Feminizm	5
2.1.3 Üçüncü Dalga Feminizm	5
3. TARİHTE KADIN	7
3.1 KADIN NASIL YENİLDİ?	7
3.2 TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR VE KADIN	8
3.2.1 Alt Paleolitik Çağ	8
3.2.2 Orta Paleolitik Çağ	8
3.2.3 Üst Paleolitik Çağ	9
3.2.4 Mezolitik (Orta Taş) Çağ	10
3.2.5 Erken Neolitik (Yeni Taş) Çağ	11
3.2.6 Geç Neolitik Çağ	12
3.3 ANAERKİL SİSTEMDEN ATAERKİL SİSTEME GEÇİŞ	13
4. FEMİNİST TİYATRO	14
4.1 GİRİŞ	14
4.2 FEMİNİZM VE TİYATRO	14
4.3 FEMİNİST ELEŞTİRİ	16
5. SHAKESPEARE	17
5.1 GİRİŞ	17
5.2 SHAKESPEARE'İN HAYATI VE ESERLERİ	18

5.3 HIRÇIN KIZ ÖZET	20
5.4 HIRÇIN KIZ OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ	21
6. ARISTOPHANES	27
6.1 ARISTOPHANES DÖNEMİNDE ANTİK YUNAN	27
6.2 ARISTOPHANES VE OYUN YAPILARI	27
6.3 LYSISTRATA ÖZET	28
6.4 LYSISTRATA OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ	29
7. KARAKTERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	32
7.1 LYSISTRATA KARAKTERİ İLE KATHARİNA KARAKTERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	32
8. SONUÇ.....	34
KAYNAKÇA	36
ÖZGEÇMİŞ.....	40

1. GİRİŞ

Feminizmin Fransız Devrimi sırasında ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Feminizm birçok kavramı içinde barındırır ama bunun içinde kadının erkeğe olan düşmanlığı kesinlikle yoktur. Elbette 3.000 yıllık tarih boyunca ötekileştirilen, görmezden gelinen kadının içinde bir öfke vardır. Duruma bakıldığında bu öfke kadınların sahip olduğu çok haklı bir hissiyattır. Bununla beraber mühim olan bu öfkeyi doğru bir yola kanalize etmektir. Ötekileştirilmemize meydan okurken, erkeği ötekileştirmek hiç doğru bir mücadele şekli değildir. Üstelik günümüzde feminizm artık bütün ötekilerin hakları için mücadele eden bir alandır. Sadece kadın-erkek eşitliğini savunmakla da yetinmez, bu iki cinsiyeti de aşar. Günümüzde varlığını yok sayamayacağımız queerları da içine alır. Buradan hareketle diyebiliriz ki feminizm cinsiyete dayalı yapılan bütün ayrımcılık söylemleri ve eylemleri ile mücadele etme meselesidir.

2. FEMİNİZM

2.1 FEMİNİZMİN TARİHİ

Allen tarafından yapılan tanımı (Allen, 2004):

Feminizm, asıl vatanı sayılabilecek Avrupa’da kullanılan sözlüklerde, kadınların özellikle politik, ekonomik ve sosyal alanlarda erkeklerle olan hak, çıkar ve eşitliklerinin savunulması veya daha ileri boyutlarda müdafaa edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dilimize İngilizceden geçen feminizm kelimesinin kökeni, birçok Batı dilinin uğradığı aynı süreçle Latince’den gelmektedir. Latince aslı ‘femininus’ olan kelime orta çağlarda Fransızca karşılığı olan “femina” kelimesinin değişik formlarıyla İngiliz diline geçmiştir. İngilizcenin evrensel bir ticaret dili haline gelip yaygınlaşmasıyla kelime ‘kadın’ veya ‘kadını olan’ şeyleri nitelemek amacıyla daha sık kullanılır hale gelmiştir.

Mackinnon tarafından yapılan tanım (Mackinnon, 2003):

Feminizm çıkarlarını koruduğu kitle tarafından yaratılan ilk kuramdır. Yöntemiyle pratikten elde ettiği gerçeği, kuram olarak özetlemektir. Feministlerin yöntemi bilinç yükseltmedir. Bu kadınların toplumsal tecrübelerini kolektif ve eleştirel biçimde yeniden şekillendirmek anlamına gelmektedir. Bilinç yükseltme dünyaya kararlılığın paylaşıldığı bir süreçten geçerek yaklaşır. Bireysel ya da öznel fikirler değil, kolektif bir toplumsal varlık olan kadın bilincini kullanarak ve yayarak amacına ulaşmaya çalışır. Bu yaklaşım, kendini belirleyen unsurların içinden bakarak onların örtüsünü kaldırabilmek, onları eleştirerek kendi anlatımı içinde harmanlayıp ve böylece kendi anlatımına sahip olma gayesi içindedir.

Case’ye göre (Case, 2010):

Sorun her ne kadar kadının görmezden gelinmesi olsa da her ülkenin ve bölgenin altyapılarının farklılıkları farklı feminizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle 1970’lerde feminist düşünce geliştikçe feminizm kavramı çeşitlenmiştir. İnceleyecek olursak; radikal feminizm, liberal feminizm, eko feminizm, siyah feminizm, sol feminizm, post feminizm, psikosemiyotik feminizm, yeni feminizm gibi birçok feminizm türüyle karşılaşabiliriz.

Peki, Fransız Devrimi sırasında ortaya çıktığı düşünülen feminizm kavramının yayılmasına vesile olan isimler kimlerdir? Var mıdır o dönemde böylesine yürekli, mücadeleci, korkusuz insanlar? İlla ki her dönemde olduğu gibi o dönemde de olmuştur. Bu noktada, tezde ilk olarak tanıtılacak kişiler; Madam Roland, Rose Lacombe, Olympe de Gouges'dur.

Bu üç yürekli kadın, meclisin çıkardığı Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ne cevaben 1791 yılında 17 maddeden oluşan Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni yazmışlardır. Rose Lacombe ise 20 Ekim 1793'te kadın hakları bildirgesi savunmasını yapmış ve “kadın madem sehpaye çıkabiliyor kürsüye de çıkabilmelidir.” demiş ve ardından o bahsettiği sehpa da kendi başını uçurulurken bulmuştur (Arat, 2010) .

Gouges, hayatı boyunca tüm eşitsizlik biçimlerinin eril egemen sistemden kaynaklandığını savunmuştur. Bazı yazarlara göre feminizm kavramı Olympe de Gouges'un (1748-1793) yargı sürecinde ortaya çıkmıştır (Notz, 2012, s. 11).

Bu müthiş yürekli kadınlardan hemen sonra bahsedilmesi gereken bir diğer şahane insan da François Marie Charles Fourier'dir.

Fourier (1772-1834) Fransız ütöpik sosyalist ve filozoftur (Wikipedia.org, 2016).

1808 yılında Fourier, dünyanın ancak kadın haklarının genişletilmesiyle ilerleyebileceğini savunmuştur. Bazı yazarlar da, feminizm kelimesinin ortaya çıkışının; Gouges'in yargı süreciyle değil de, Fourier'le alakalı olduğunu iddia etmektedir. Onlara göre feminizm kelimesi 1837'de Fourier tarafından türetilmiştir (Notz, 2012, s. 10).

Tarihte bilinen bir diğer feminist kadın ise Mary Woolstonecraft'tır.

Mary Wollstonecraft (1759-1797), İngiltere'de yaşayan, aydınlanma düşüncesine bağlı ve Fransız Devrimi hayranı bir kadın yazardır. Wollstonecraft, kadınların ikincil konumda görülmesine karşı liberal eşitlikçi bir açıdan düşünceler geliştirmiştir (Ulusoy, 2016).

Yedi çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak Londra'da doğan Woolstonecraft, şiddet düşkünü, alkolik bir baba ile büyümüştür. Kız çocukları okula gönderilmediği için okuma yazmayı yaşlı bir kâhyadan öğrenen bu küçük kızın büyüdüğünde feminist bir kadın olarak üne kavuşması hiç de tesadüf olmamıştır (Söz Kimin, 2016).

1792 yılında Mary Wollstonecraft feministler arasında genellikle ilk feminist klasik olarak kabul edilen Kadın Haklarının Doğrulanması adlı yapıtı yayınlamıştır. Bu kitapta Mary Wollstonecraft kadınların haklarını cesurca dile getirmiştir (Arat, 2010).

Böylece 1800'li yıllar kadınların eşitlik ve hak taleplerine, erkeklerin ise bu talepleri gülünç bulmasıyla geçmiştir. Bu yüzyılın sonunda nihayet bu mücadele örgütlü bir yapıya ulaşmıştır.

Berkday kitabında şöyle aktarmıştır (Berkday, 2000, s. 353):

Kadın mücadelesi tarihsel olarak uzun bir sürece dayanmasına rağmen asıl etkin ve ses getiren eylemlerini yirminci yüzyılda gerçekleştirmiştir. İlk belgelenen kadın hareketi, 1909 Kasım'ında başlayıp 1910 Şubat ortalarında sona eren New-York tekstil işçilerinin genel greviyle başlamıştır. Kısa sürede hareket 20.000 kadın işçinin aktif katılımıyla kadın hakları savaşına dönüşmüştür. Bu hareketlerde 700'den fazla kadın tutuklanmış, binlercesi dövülüp, hakarete uğramıştır. 1909'da Amerikan Sosyalist Partisi, Şubat'ın son pazar gününü Ulusal Kadınlar Günü olarak ilan etmiştir. 1910'da, Kopenhag'daki kadınlar 2. Enternasyonal Konferansında, uluslararası bir kadınlar günü olmasının gereğini vurgulamış ve bunu kabul ettirmişlerdir. 1911 yılı 19 Mart'ında, Avrupalı kadınlar, ilk kez uluslararası kadınlar gününü kutlamışlardır. Aynı yıl İsviçre, Avusturya, Danimarka ve Almanya'da bir milyondan fazla kadın, eşit haklar istemlerini dile getirmişlerdir. Rus kadınları, 1913'ten itibaren Amerikalılar gibi her Şubat ayının son pazarını bu kutlamaya ayırmışlardır. 23 Şubat 1917'de Petrograd'da yapılan kadın hakları protestosu savaş aleyhtarı bir ayaklanmaya dönüşmüştür. Kadınlar "ekmek ve barış" sloganlarıyla polisle çatışmışlardır. Eski Rus takvimindeki 23 Şubat günü, Sovyet Devrimi'nden sonra kabul edilen Batı takvimlerindeki 8 Mart'a rastladığından, 1918'den itibaren Kadınlar Günü, Rusya'da 8 Mart'ta kutlanmaya başlanmıştır. 2. Dünya Savaşı ve ardından başlayan Soğuk Savaş yıllarının büyük bir bölümünde ise kadın hareketi çok fazla ilgi çekmemiştir. Ancak 1960ların sonunda hareket tekrar hız kazanmıştır. Tüm bunların sonucu olarak 8 Mart'ı UNESCO 1977'de Dünya Kadınlar Günü olarak açıklamıştır.

Feminizm çıktığı günden bugüne gelişmiş ve değişmiştir. Değişen dünya ile birlikte elbette her şey değişmeli ve böylece gelişmelidir. Bu değişimden kasıt kavramın başkalaşması değil elbette. Kazanılan haklar ve gelişim ile birlikte kavramın alanı, gücü, bakış açısı genişledi diyebiliriz. Feminizmin ilk dönemi Birinci Dalga olarak adlandırılmış onu takiben İkinci Dalga ve Üçüncü Dalga gelmiştir. Peki, nedir bu dalgalar? İnceleyelim o halde.

2.1.1 Birinci Dalga Feminizm

Feminizm ilk yeşerdiğinde ve örgütlü olduğu ilk dönemde, feministlerin hareket noktası eşitlik idi. Eşitlik mücadelesi özellikle oy hakkı ekseninde gelişti. Kadın erkek eşitliğinin yolu parlamentodan geçiyordu. I. Dünya Savaşı sonrasına gelindiğinde artık birçok ülkede kadınlar oy hakkını elde etmeye başladı. İşte 1800lü yılların ikinci yarısından 1900'lülerin ilk çeyreğine kadar süren bu feminist harekete biz, Birinci Dalga Feminizm diyoruz. (Yöney, 1996, s. 103)

2.1.2 İkinci Dalga Feminizm

Birinci Dalga Feminizmin ardından feminist hareket farklı bir mücadele geliştirdi. Edebiyatta, sanatta, bilimde, eğitimde, politikada yani hayatın her alanında cinsiyet ayrımcılığı sorgulandı. Kadının, erkek üstünden konumlandırılmasına karşı çıkıldı. Evlilik içi tecavüz, kadınlara yönelik şiddet, kadınların görünmeyen ev emeği sorgulandı. "Kişisel olan politiktir!" söylemi bu yeni alanın sloganı oldu. Aynı zamanda Mary Wollstonecraft'ın "Kadın ve erkek arasında cinsel arzulama dışında hiçbir fark kalmayınca kadar mücadele!" söylemi de o dönemde slogan haline geldi. 1960'lardan başlayıp 1970'lerin sonuna kadar süren bu feminist harekete de İkinci Dalga Feminizm diyoruz (Feminist Atölye, 2016).

2.1.3 Üçüncü Dalga Feminizm

Üçüncü Dalga Feminizm dünyada 1980'lerin sonlarından günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Elde edilen haklardan ve feministlerin adının lezbiyen/frijit/erkek düşmanı olarak çıkmasından sonra feminizm güç kaybetmiş dahası insanlar tarafından itici bulunmaya başlanmıştır. Dolayısıyla değişimin mecburiyeti kendini hissettirmeye başlamıştır. Bundan evvel feminizmde tek ortak nokta kadın olmuştur ama Üçüncü Dalga Feminizm ile beraber artık bütün farklılıklar; ırk, cinsel yönelim, ekonomik sınıf ayrımı bu çatı altında toplanmıştır. 2. Dalga mutlak eşitlik isterken 3. Dalga farklılıkların değerli olduğuna vurgu yapmaktadır (Yöney, 1996, s. 107).

Günümüzde feminizm sadece kadınların hakları değil, tüm insanlığı kapsayan bir insan hakları olarak kendini devam ettirmektedir. Bugün, cinsel ayrımcılıkta sadece kadın değil, erkeğin de mağduriyetine vurgu yapan bir dalga oluşmaktadır. Hassas bir erkeğin yeterince erkek sayılmadığı, cinsel eğilimine göre erkekliklerin irdelendiği dünyamızda erkeklerin de sıkıntılı bir süreç geçirdiğini ve feminizmin onların da savunuculuğunu yaptığını belirtelim.

Bugün dünyanın her yerinde feminist politika gerek öyle gerek böyle kendini var etmeye ve yoldaş edinmeye devam ediyor.

3. TARİHTE KADIN

3.1 KADIN NASIL YENİLDİ?

Bir kadın neden feminist olur? İnsanlar kadın hakları diye niçin sokaklara dökülmekteler? Ötekileştirilip, ezildiği için mi? Peki bu nasıl başlamıştır? Kadın hep ezilmiş midir? Bir zamanlar başka bir dünya varmışsa bu ne zaman, nasıl değişime uğramıştır?

Evet, kadın bir zamanlar baş tacıydı, dünya onun etrafında dönmekteydi. Başka bir dünya vardı.

Erbil'in söylediği gibi (Erbil, 2015, s. 14):

İÖ 3000 öncesinde kadın, ekonomik ve toplumsal işleyişte büyük roller üstlenmiş, önemli, değerli, saygın, sözü geçer ve tanrıçalığa yükseltilmiş sevgili bir varlıktır; sonrasında ise yere düşmüş bir yıldız. Toplumsal üretimden dışlanmış, değersizleşmiş, saygınlığını yitirmiş; üstelik bir de ilahlar dünyasından kovulmuştur. Bu nasıl olmuştur?

İlk insanların 2,5 milyon yıl önce Doğu ve Güney Afrika civarında yaşadığı bilinmektedir. İlk insanlara ait fosiller incelendiğinde bu insanların daha çok maymuna benzediği anlaşılmıştır. Bu Homo Erectus adını alan ilk insanlar, bir tehlikeyle karşı karşıya kaldılar. Dünya git gide soğuyordu ve Buzul Çağı kapıdaydı. Ya bu çağa ayak uydurabilecek gücü kendinde bulacaktı ya da yok olacaktı. O, var olmayı seçti. İnsan ırkı üremek, çoğalmak ve biyolojik özelliklerini dünyada bırakmak üzere kurulmuş bir sisteme sahipti. Doğayla ilgili gözlem yeteneği çok gelişmiş olan insan, bu yeteneği sayesinde "obsiden"i keşfetti. İnsanlar bu taşı; yonta, değiştire iki milyon yıl içinde yavaş yavaş balta, çakı, bıçak, çapa yaptı. Bu taşın bulunuşu insan ırkının kurtuluşu oldu. Bahsettiğimiz aletlerin gelişim süreci, kendi içinde bölümlere ayrılır ve Paleolitik (Yontma Dönemi) Çağ, Mezolitik (Orta Taş) Çağ, Neolitik (Yeni Taş) Çağ olmak üzere farklı isimler alır. Paleolitik Çağ; Alt Paleolitik Çağ, Orta Paleolitik Çağ, Üst Paleolitik Çağ olmak üzere üçe, Neolitik Çağ da; Erken Neolitik (Yeni Taş) Çağ, Geç Neolitik

Çağ olmak üzere iki bölüme ayrılır. Şimdi bu dönemleri tek tek incelerken, çağları kadın odaklı gözlemleyeceğiz (Erbil, 2015, s. 20-22).

3.2 TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR VE KADIN

3.2.1 Alt Paleolitik Çağ

Buzul Çağ'da Homo Erectus adını alan insan iki milyon yıl yaşamıştır. İklim koşullarının sertliği sebebiyle mağaralarda yaşamışlar, bitki ve hayvanlar sayesinde beslenmişlerdir. Hayatta kalabilmek için sürüler halinde dolaşmışlardır. Ömürleri ise çok kısadır. Beden dili ile anlaşmışlardır. Yiyecekleri beraber edinin beraberce tüketmişlerdir. Kadınlar bitkileri toplamakta, erkekler hayvanları avlamaktadır. Besin bulmak konusunda doğada ikisi de eşit mücadele vermektedir. Seks konusunda ise hayvansı içgüdüleriyle hareket etmiştir. Hamile kalmak evrenin kadına bir armağanı olarak bilinmektedir ve insanlığın devamlılığının kadın sayesinde sağlandığı düşünülmektedir. Erkek henüz çocuk oluşumunda kendi payının da olduğunu farkında değildir. Bu düşünce kadının evrendeki yerini özel ve vazgeçilmez kılmıştır. Kadın o dönemlerde gücünün bir kısmını da doğurganlığından almıştır. Hayatta kalmak adına, yiyecek bulmak için verdiği uğraş, ateşi kullanmayı öğrenmesi zihnin gelişmesini sağlamıştır (Erbil, 2015, s. 23-26).

3.2.2 Orta Paleolitik Çağ

Bu dönemde insan artık zihin olarak biraz gelişmiştir. Kafatası biraz daha büyümüştür. Ona artık Homo Erectus değil Homo Neandertal denmektedir. Ürettiği aletler çeşitlenmiştir. Onun dışında yaşam şekillerinde çok farklılıklar da yoktur. Bu dönemde sanatçı Neandertallar, mağara duvarlarına dans eden kadınlar, hayvanlar, maskeli avcılar çizmişlerdir. Dili yavaş yavaş geliştirmeye başlamışlardır. Kadın bu dönemde de önemini korumakta, hatta kadının önemi daha da artmaktadır. Kadın doğaya o kadar hâkimdir ki bitkiler konusunda neredeyse uzmanlaşmıştır (Erbil, 2015, s. 27-28).

Helmut şöyle söylemiştir (Uhlig, 2007, s. 30):

Kadın, hayatın akışını, sürekliliğini ayarlıyor ve sorunlara çözüm buluyordu. O, çocuk doğuruyor, besliyor ve insanları günlük hayatın güç şartlarına hazırlıyordu. Beslenme sorununun güvence altına alınması da büyük oranda ona bağlıydı. Çünkü bitkileri, meyveleri ve küçük hayvanları toplayan oydu. Konaklama yapılan ya da kışın geçirildiği yerlerde çevreyi gözetlemek ve balık avlamak da onun görevleri arasındaydı. O, meyve cinslerini, yabani tahılları, mantarları çok iyi tanıyordu; tatlarını biliyor, yenilemeyecek veya zehirli olan doğal ürünleri tanıyordu. Bütün bunların sonucu olarak itibarının yükseldiği, hatta belki de bazı özel güçlere sahip olduğu yolunda bir inancın geliştiği ve bu gücün sonradan büyü yeteneği olarak kabul edildiği şüphesizdir. Yine o, bazen özellikle avlanma sırasında hayvanların saldırısına uğrayan veya hastalar ve sık sık çarpışmalarda yaralanan erkekler için gerekli olan ilaçları da biliyordu.

İfade edilen bütün bu özellikleriyle ve becerileriyle kadın tılsımlı bir varlık olarak yaşamdaki yerini alacaktır. Bütün bu özellikleri onun gücüne güç katacaktır.

3.2.3 Üst Paleolitik Çağ

Aletler geliştikçe zihin gelişmekte, zihin geliştikçe aletler çoğalmaktaydı. Bu dönemde artık alet yapan aletler üretilmişti. Öyle ki iğnenin icadı bu dönemde gerçekleşmiştir. İğneyi ise bulan hiç şüphesiz kadındır. Sanatla hep iç içe olan insan bu dönemde sanatta ilerleme kaydetmiştir. Duvarlara çizdiği resimler gelişmiş ve hatta ok, yay yapımının yanı sıra flüt ve düdük yapmışlardır. Buradan hareketle bu dönem insanının müzik yapmaya başladığını söyleyebiliriz. Yine bu dönemde cinsel organları abartılı ve belirgin yapılmış kadın heykellerine rastlanmaktadır. Duvarlara resmedilen kadın şimdi de heykelleşmiş ve bu heykeller verimlilik simgesi olarak yerini almıştır. Toplayıcılıkta usta, bitki biliminde uzman, neslin devamında tek ve biricik olan, hastalıklara şifa bu kadın Üst Paleolitik Dönem’de bütün özellikleriyle, yapılan heykelleri kutsal törenlerde kullanılan bir Tanrıça olmuştur. Bu dönemde insan diğer dönemlerden farklı olarak yaşamını ilkel sürü olarak değil yine ilkel biçimde ama klana dayalı olarak sürdürmektedir (Erbil, 2015, s. 30).

Kovalev kitabında şöyle aktarmıştır (Kovalev, 2011, s. 22):

İlkel sürü, diğerleriyle ilişkisi olmayan kapalı bir topluluktan ve cinsler arası ilişki bu topluluk bünyesi içinde serbest bir biçimde gerçekleşmekteydi. İşin üreticiliğinin gelişimi, insanlara, sayıları az olan topluluklar halinde birleşerek sürüden kopma olanağı sağladı. Ancak, bu yeni küçük gruplar, sürü içinde kalan ya da kopan grupları akraba kabul ediyor, yardımlaşıyor ve birbirini karşılıklı olarak kendi av bölgelerine davet edebiliyorlardı. Nihayet ilkel insanlar söz konusu topluluk içinde evlilik ilişkilerini (cinsel ilişkileri) yasaklayacak noktaya geldiler.

Klan içi evlilikler yasaklanmıştır fakat henüz tek eşli bir cinsel yaşam sürmemektedir. Kadının çok eşli serüveni devam etmekte ve bu topluluk içinde hoş görülmektedir. Bu sebepten de doğan çocukların belirli bir babası olmadığından kadın türün devamlılığında halen tek ve biriciktir. Klan içi cinsel ilişki yasağı ise türün anatomisinde değişim olmasına neden olmuştur (Erbil, 2015, s. 33).

Erbil kitabında ayrıca şöyle aktarmıştır (Erbil, 2015, s. 34):

Et tüketimindeki artış ve pişirme, teknolojik ilerlemeler ile üretici etkinliğin karmaşıklığına paralel olarak düşünme ve konuşmanın gelişimi ve nihayet hayvansal içgüdünün aşamalı gerileyişi ve sürünün içinde cinsel ilişkilerin aşamalı gerileyişi ve sürünün içinde cinsel ilişkilerin sınırlandırılması Homo Sapien'i ortaya çıkarmıştır. Üst Paleolitik ortalarında eski dünyanın hemen her kıtasına yayılmış yeni tür, çağdaş biyolojik bir tiptir ve anatomik açıdan günümüz insanının görünümüne sahiptir. İnsanlık otuz beş bin yıldan beri önemli bir değişim geçirmemiştir.

3.2.4 Mezolitik (Orta Taş) Çağ

Mezolitik Çağ buzulların eridiği çağa denk gelir. Dünya, Würm Buzulu'nun sona ermesiyle yeni bir jeolojik döneme girmiştir. Bu döneme Würm Buzulu denmektedir. Buzullar çekilince geniş çayırlar oluşmuş bu geniş çayırlar da otobur hayvan sürülerinin çoğalmasını sağlamıştır. Bir süre sonra ise çayırların yerinde ormanlar oluşmuş böylece otoburlar başka yerlere gitmek zorunda kalmıştır. Alışılmış koşulların değişmesi yaşam alışkanlıklarının da değişmesine yol açmıştır. Hayvanlar ormanların oluşumu sebebiyle dağılınca insanlar da daha küçük hayvanları yakalamaya başlamıştır. Yeni yaşam koşulları beraberinde toplulukların ihtiyaçlarının balıkçılık ve toplayıcılık ile giderilmesine neden olmuştur. Eski çağlarda toplayıcılık hususunda kendini oldukça geliştiren kadın bu çağda iyice ilahlaşmıştır. Aynı zamanda balıkçılık konusunda da kendini geliştirmiştir. Herkes tarafından kabul edilen Tanrıçalığı, yaşamın anaerkil bir düzende şekillenmesine neden olmuştur (Erbil, 2015, s. 35-37).

Erbil kitabında şöyle aktarmıştır (Erbil, 2015, s. 37-38).

Ancak tanrıçaların dikkati çeken özellikleri, otoriteyi değil, aydınlığı, sevgiyi, üretkenliği ve koruyuculuğu temsil ediyor olmalarıdır. Bu durum, kadının gerek toplum içinde, gerek de erkekle ilişkilerinde hükmedici ve baskın bir karakter olmayışıyla açıklanabilir. Onun ekonomideki baskın yönü toplumsal ilişkilerde eşitliğe gölge düşürür nitelikte değildir. W. A. Haviland, "Bazı toplumlarda kadın ve

erkeğin eşit olduğu bilinse de, kadının erkeğe hükmettiği veya baskın geldiği bir toplum, antropologlar tarafından bulunabilmiş değildir." derken bu düşüncüyü desteklemektedir. Mezolitik toplum klan düzeninde örgütlenmiş bir topluluktur. Bu "ekonomik ve tinsel çıkarlar, aynı kökenden geliş ve akrabalık ilişkileriyle birleşmiş" topluluk için, dıştan evlilik temel bir yasa haline gelmişti. Eş diğer klanlardan alınıyordu ve alınan cins, doğal olarak, ekonomide egemen bir role sahip kadın değil, erkek olmaktaydı. Hiçbir klan, ekonomisinin temel direğinden vazgeçecek kadar çıkarlarından habersiz değildi; hele de neslin devamını sağlayan çocuklar onun aracılığıyla dünyaya gelirken.

Görüldüğü üzere kadın bu dönemde de gücüne güç katmış; iklim, yaşam şartları, doğa onun baş tacı olmasında el birliği olmuştur.

3.2.5 Erken Neolitik (Yeni Taş) Çağ

Neolitik dönemde insan yerleşik yaşama geçmiş, tarımsal üretim ve hayvancılık gelişmiştir. Koyun, keçi evcilleştirilmiş, kerpiç duvarlı evler yapılmıştır. Uzun süre tahılları saklamak üzere duvarları taşla örülmüş, içyüzleri sıvalı depolar yapılmış, kadınlar tarafından Mezolitik dönemde toplanan tahıl Erken Neolitik dönemde ekilip biçilmeye başlanmıştır. Doğayı çok iyi gözlemleyen, zehirli bitkileri diğerlerinden kolayca ayıran, bitkilerden ilaç yapan, onların ne zaman tohum verip ne zaman filizlendiğini bilen kadın, tohum toprak ilişkisini kavramış, bunun kendileri tarafından da yapılabileceğini düşünmüş ve böylece tarımsal ekonominin de önünü açmıştır. Kadın ve toprak birlikte anılır olmuş, kutsal sayfada ikisi kol kola en başta yerlerini almıştır. Kadın; buğdayı, arpayı, işlemekle de kalmayıp ekmeği yapıp pişirmiş, yaptıklarını saklamak için de çömleği icat etmiştir. Her ne kadar bu döneme kadar kadın ve erkek eşitlikçi bir toplum içinde yaşamış olsa da çömlekçilik konusunda kadın ketum davranmış, işin inceliklerini kız çocuklarına öğretmiş, erkeklerin çömlek yapımına dâhil olması kadınlar tarafından istenmemiştir. Çömlek yapımını keşfeden kadın hemen ardından dokumacılığı keşfetmiş bu da hayvancılığın doğmasında oldukça etkili olmuştur. Fakat hayvancılığın devamlılığı için erkek gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu alandaki etkin gücü erkeğin ileride önemli bir konuma yükseleceğinin belki de ilk sinyallerini vermiştir (Erbil, 2015, s. 40-49).

Birçok tiyatro eserlerinde kadınlar karşımıza büyücü, cadı olarak çıkmaktadır. Her ne kadar bu, tiyatro oyunlarında kötü bir özellikmiş gibi işlense de bu dönemde kadının büyücülüğü göz kamaştırıcı bir yetenektir. Bitkilerin dilinden anlayan kadın, onları

kullanarak büyüler yapabilmektedir. O evrenle bağı güçlü sihirli bir varlıktır. Elllerinde iyileştirici maharet, yüreğinde merhamet vardır. Buraya kadar incelenenlere bakacak olursak çağların gelişimini sağlayan önemli bir emekten söz edilmektedir: Kadının emeği!

3.2.6 Geç Neolitik Çağ

Neolitik Dönem'in son evresine Geç Neolitik Çağ denmektedir. Bu evre diğerlerine göre daha kısa sürmüş ve yerini yeni bir çağa, Kalkolitik Dönem'e bırakmıştır. Buraya kadar incelediğimiz aletlerin gelişimi kuru tarımın yapıldığı bölgelerde gerçekleşmiştir. Daha sonra iklimlerin değişimi, havaların ısınması sebebiyle yerleşim yerlerinde değişimler meydana gelmiştir. Bu yeni yerleşim yerleri; Nil, Fırat, Dicle, Me-Kong ve Sarı Nehir taraflarıdır. Bu yeni yerleşim yerleri beraberinde yeni yaşam şeklini de getirmiştir. (Erbil, 2015, s. 54)

Geç Neolitik'ten evvel süregiden yaşam boyunca kullanılan aletler el yapımı idi fakat bu, yapanlara özel mülkiyet hakkı vermemekteydi. Geç Neolitik Çağ'da ise üretim elbette her çağda olduğu gibi genişlemiş, varlığına borçlu olduğu aletlerin çıktığı eller ise ayrıcalık kazanmıştır. Bu eller ise Geç Neolitik Çağ'da erkeklere aittir. Erkekler tarafından saban icat edilmiş bununla da kalınmamış saban öküze koşulmuştur. Bu sayede üretim artmıştır. Çömlekçi çarkını da bulan erkek böylece kadının elindeki en önemli güçlerden birinin sonunu getirmiştir. Daha önceki incelemelerimizde çömleğin kadın için öneminden bahsetmiştik. Her ne kadar bu durumla mücadele edilse de uzun uğraşlar sonucu bir çömlek yapan kadın seri üretim karşısında yenilmeye mahkûm olmuştur. İğneyi, dikişi bulan kadın karşısında erkek bu çağda dokuma tezgâhını bulmuş, dokuyan kadın olsa da tezgâhı bulan erkek bu hususta da kadından üstün konuma gelmiştir. Böylece gelişimini kadının emeğine borçlu olan toplum yapısı değişmiş, erkek emeğine borçlu hale gelmiştir (Erbil, 2015, s. 57-58).

Ekonomik yaşamda yıldızlaşan erkek, sosyal yaşamda da bu gücünü kullanacaktır. Önceki dönemlerde ekonomideki üstünlüğünü sosyal yaşamda kullanmayan, erkekleri ötekileştirmeyen kadın şimdi erkeklerin ezici gücüne maruz kalacaktır. Diktatör bir baba, şiddet gösteren bir eş olacak toplum içinde tanrılaşacaktır. Erkeğin icatları

sayesinde ihtiyacın ötesine geçen üretim fazlası onun tanrılaşmasının en biricik nedeni olmuştur. Miras oğullara devredilmek istendiğinden (erkeğin, kendi ürettikleri sayesinde bir zenginlik oluşmuştur dolayısıyla bunu yine kendi cinsine bırakmak istemektedir) kadına tek eşli olması kuralı getirilmiştir. Bu kural ile artık çocukların babaları bellidir. Erkekler bu dönemde toplum içinde düzeni korumayı amaçlayan gizli birlikler kurmuşlardır. Bunların günümüz devlet ve askeriye sisteminin tohumları olduğu düşünülmektedir. Hatta düşünülmemektedir kesinlikle öyledir (Erbil, 2015, s. 59-64).

3.3 ANAERKİL SİSTEMDEN ATAERKİL SİSTEME GEÇİŞ

Bütün bu gelişmelerle beraber, eşitlikçi anaerkil düzen yerini baskıcı, eşitlikçi olmaktan çok uzak ataerkil sisteme bırakmıştır. Bundan sonraki çağlarda erkek egemenliği, toplumu şekillendiren, kadını kendi üstünden konumlayan bir hal içine girmiştir. Kadının merhametinin, özverisinin, komünist bakış açısının çok uzağında bir yerde erkek egemen sistem kendini sürekli büyötmüştür. Bu sistem, sosyal ilişkilerden, sanata kadar her şeyi ama her şeyi kendi yönetimi altına almıştır. Duvarlara resimleri çizilen, heykelleri yapılan yani sanatın çıkış noktasının en önemli varlığı kadın, diğer her şeyden olduğu gibi sanattan da dışlanmıştır. Doğayı taklit etmeyi öğreten, bitkileri tanıyan, büyü yapan dahası elleri başlı başına sanat olan kadın, sanattan koparılmıştır. Feminizmin ve bu tezde işlenen tarihin ışığında, tezin ilerleyen aşamalarında nihayet sahnedeki kadın incelenecektir. Erkek eliyle yazılmış; zamanın tanrıçası, büyücüsü kadını, bu bilgiler ışığında yeniden var edilecektir.

4. FEMİNİST TİYATRO

4.1 GİRİŞ

Feminizm, tiyatroyu edebiyattan daha sonra etkilemiştir. Edebiyatı etkileyen bir ideoloji şüphesiz ki tiyatroyu da etkileyecektir. İlk feminist tiyatro çalışmaları ise kafayı daha çok kadın yazarların, sanatçıların olmamasına takmış ve varsa bunların kimliklerini ortaya çıkartmaya eğer yoksa ya da azsa bunun sebeplerini sorgulamaya kendini adanmıştır. Bu hususta ilk çalışmalar 1970'lerde başlamıştır (Belkıs, 2015, s. 67-69).

Fakat feminist tiyatronun kendini geliştirmesi için bu araştırmaların ötesine geçmelidir. Bu hususta ihtiyacı olan şey bellidir: "Feminist Eleştiri". Önce, geçmişte yazılmış metinler feminist bir bakış açısı ile tekrar gözden geçirilmeli ve bu süreçten sonra feminist oyunlar yazılmalıdır. Feminist metin yazarı olarak bunun en güzel örneklerinden birini ülkemizde Zeynep Kaçar vermektedir. Burada onun adını anmadan geçmeyelim. Tiyatro yapmak zordur, feminist olmak zordur, kadın olarak var olmak zordur, feminist bir tiyatrocunun kalıpların dışına çıkıp feminist tiyatro yapmak çok daha zordur. Bütün bu zorluklara rağmen bu işi yapan tüm kadınlara buradan selam olsun. Feminist tiyatro üstüne yazdığı yazılarla, yaptıklarıyla ve akademik kişiliği ile feminist tiyatroculara örnek olan akıllı kadın Sue Ellen Case'i de bu noktada saygı ile analım. Tezin bundan sonraki aşaması, onun çalışmalarının ışığında gerçekleşecektir

4.2 FEMİNİZM VE TİYATRO

Kadının tarihteki gelişimi bundan önce işlenmişti. Değişen toplum yapısı ve maalesef Atina ahlakı kadını her yerden dışladığı gibi sanattan da dışlamıştır. Tiyatronun Atina Dionysos şenliklerine dayandığını hepimiz biliyoruz. Altıncı yüzyılda bu şenliklere herkes katılabilirken beşinci yüzyıla geldiğimizde artık kadınlar katılamaz hale gelmiştir. Yapılan törenler artık yavaş yavaş bugünkü tiyatroya dönüşmeye başlamıştır. Bununla eş sürede kadın bu dönüşümden nasibini almış kendini evde çocuğunun annesi, mutfağının kraliçesi olarak buluvermiştir. Rahim sahibi kadın toplum tarafından çağlar

boyunca önemsenmişken, doğuran ve bitkilerin her türlüünü bilen bir insan olarak altın çağlarını yaşamışken şimdi erkekler tarafından dışlanmaktadır (Case, 2010, s. 37-40).

Plato kitabında, şöyle aktarılmıştır (Hamilton & Cairns, 1961, s. 855):

Tanrıların tarihi, cinsiyetlerin neden karşıt, çatışmayla dolu olduğunu, erkek cinsiyetinin neden kadını mağlup ettiğini açıklar. En eski Tanrıça ve toprak ana Gaia'nın efsanesi, kadın rahminin yarattığı tehlikeleri anlatır: Çocuklarının hikâyesi cinsiyet ve hadım etme üstüne kurulmuştur. Sonunda zafer kazanan Zeus'tur: Üreme gücünü elde edebilmek için karısı Metis'i yutar ve Athena'yı doğurur. Athena rahmin tehlikelerinin sona ermesini temsil eder, çünkü annesi yoktur (anaerkil akış kırılmıştır ve Athena kendi kadın cinsiyetiyle tanımlanmaz), cinselliği yoktur (bakire kalır), Amazonları yener, Zeus ve Apollon hükümlerliği ile ittifak kurar ve böylece Atina'ya düzen getirir. Athena'nın yükselişi ile hemen hemen aynı zamanda Atina'da, erkek eşcinselliğinin toplumsal pratiğinde oğlanlar kadın cinselliğini devam ettirir (Bu daha sonra Platon tarafından idealize edilmiştir). Dionysos kültü ortaya çıkar ve Tanrıçaların doğurganlık ve cinsellik özelliklerini ele geçirir. Kadın doğurganlığının erkekler tarafından gasp edilmesi daha sonra Platon'un Theaetetus'unda felsefi sorgulamanın bir mecazı haline gelmiştir. Platon kendi önerdiği ebelik sanatının "kadınlar değil erkekler için olduğunu, bedenle değil ruhla yapılabileceğini" çünkü kendinin "genç bir adamın düşüncelerini doğurma" ile uğraştığını iddia eder.

Case ise bu konuda şunları söylemiştir (Case, 2010, s. 40-43):

Tanrıların efsaneleri, kadın cinselliğini güçten yoksun bırakarak, bu cinselliğin Dionysos tarafından sindirilmesine ve annesiz bakire Athena imgesindeki gücün ayrıştırılmasına neden oldu. Bu şekilde, tıpkı Platon'un idealizmindeki gibi, yeni mitoloji de kadın doğurganlığının ele geçirilmesi için işaret verdi. Dionysos'a adanan Atina devlet şenlikleriyle dramının yükselişe geçmesi, tiyatroyu cinsiyet savaşlarının bu yeni ataerkil kurumuna sağlam bir şekilde yerleştirdi. Tiyatro erkeklere özel olmalıydı ve kadınların baskı altına alınmasını ve yeni "Kadın"ın yaratılmasını sahneye koymalıydı. Mainadlar (Dionysos şenliklerindeki kadın rahipler) bilinçsizce dans etmek zorundayken satirler (erkek rahipler) yeni dramının ilk korosunu oluşturacaklardı. Oyunculuğun keşfi cinsiyete özeldi: Oyuncu ise satirdi. Satir oyununda, oyuncunun cinsiyet özellikleri, kullanılan deri bir fallus ile vurgulanmıştı. Bu nedenle oyuncu/dramatik özne erkekti. Cinsiyetlerin savaşında, kadın da temsil edilmeliydi: Erkek bir oyuncu kadın rollerini icra etmek durumundaydı. (...) Kadın rollerini oynayan erkek oyuncuların eylemi, muhtemelen, kadın rollerinin genellemeler ve stereotiplerle yaratılmasına ön ayak oldu. Yazılı metinlerde kadın karakterlerin tasviri ve gelişimi, kadınların sahnede sergilenme biçimlerini yaratmış olmalı. Bütün karakterler resmi ve maskeli sunulsa da kadın karakterleri oynayan erkek oyuncular bile erkek davranışlarıyla ayırt ediliyordu. Kadının doğasına, davranışına, görüntüsüne ve erkek temsiline mesafesine dair alt metinde gizli bir mesaj iletiliyordu. Atina tiyatro alışkanlıkları ritüelleştirilmiş, düzenlenmiş toplumsal cinsiyet davranışları için politik, estetik bir alan yarattı; bu davranışları medeni haklar ve sınırlamalarla birleştirdi. Bu toplumsal cinsiyet ilkesi "klasik" konumuna yükseltildi. Böylece tiyatro tarihinde kadınların gelenekten ve ideal yapılardan dışlanmasını gösteren örnek bir unsur haline geldi. (...) Atina, Roma, Elizabeth Dönemi dramasının tüm "klasik"leri, kadınların sahneye çıkmasını yasaklayan ve kadınların ekonomik, yasal haklarını sınırlayan kültürler tarafından üretildi. Bu dönemlerin metinlerinde ataerkil toplumun değerleri saklı. Metinlerdeki

kadın karakterler, gerçek kadının sahnede olmadığını, nedenleriyle birlikte gösteriyor. Bu klasik metinlerin yaşatılmasını değerli bulan her kültür, bu kadın karakterleri "Kadın" olarak yaratan ataerkil alt metnin bir parçası oluyor.

4.3 FEMİNİST ELEŞTİRİ

Belkıs kitabında şöyle aktarmıştır (Belkıs, 2015, s. 22):

Kadınlar özellikle 1960'lı yıllarda yapılan çalışmalarda, hukukun ve ekonominin içinde yok sayıldıkları gibi tarihin içinde de görmezden gelinmelerini tamir etmek için çalışmalar üretmeye başladılar. Bu bağlamda her alanda kadınların dışarıda bırakıldığı ya da 'yarım' olan tarihi tamamlamak için çalışmalara giriştiler ve feminist bir gözle var olan, o ana dek yazılanları irdeleyip incelediler. En yalın ifade ile feminist eleştiri, batılı kadının (Bundan Avrupa ve Amerikalı kadının kastedildiğini bir kez daha hatırlatmalı.) nereye bakarsa 'uygarlığın, beyaz, üst sınıf erkeğin tanımlarına göre düzenlendiğini fark etmesi ve bu yazımı değiştirmesi amacına dayanır.

Belkıs ayrıca kitabında “Feminist edebiyat eleştirisi, feminist hareket ile eşzamanlı olarak gelişmiş, fakat teorik gelişimi, 1960’lar, 1970’er ve 1980’lerde farklı isimler ve iddialarıyla yenilenmiş, gelişmiştir.” demiştir (Belkıs, 2015, s. 28).

Belkıs kitabında şöyle aktarmıştır (Belkıs, 2015, s. 28-29):

Toplumsal cinsiyet, Feminizm, Feminist Eleştiri başlıkları birbirleriyle sürekli alışveriş halinde olan başlıklardır. Feminizm, kadınların görünür kılınmasına odaklanmışken Toplumsal Cinsiyet, toplumsal kalıp yargılara dikkat çekmek, bu kalıplardan çıkarak bağımsız bireylere odaklanarak insanları kadın ya da erkek olarak değil, 'birey' olarak ele alan bir yaklaşımı önceler. 1980lerden itibaren LGBTİ ve queer çalışmalarla kuramsal alanını genişletmiş, tüm bireylerin görünür ve eşit olmasına odaklanmıştır.

Belkıs Aston’dan şu şekilde bir alıntı yapmıştır (Aston, 2003, s. 6):

Feminist eleştiri, tiyatro dünyasında sadece sahnelemeye ve metinlere değil, yapıya, yapılanmaya ve eğitimin aşamalarına da eleştiri getirmiştir. Sahnelemeye dair toplumsal cinsiyet kalıplarını üreten ataerkil yapılar, gerçekçi geleneğin cinsiyet sunumları eleştirilmiştir.

Belkıs diğer bir alıntıda “Feminist tiyatro pratiği, akademi ve profesyonel yaşam arasında bir köprü kurmayı amaçlar ve sahnede erkek egemenliğini sorgulayıp kırmaya çalışırken bir yandan da erkek imajına meydan okuyan bir tavır sergiler” demiştir (Aston, 2003, s. 5-6).

5. SHAKESPEARE

5.1 GİRİŞ

William Shakespeare bugün en sanattan uzak insanın bile bildiği bir isim. O bir şair, o bir oyun yazarı, o bir oyuncu. Onu bu kadar tılsımlı yapan, oyunlarının günümüzde bile popüler olmasını sağlayan şey neydi? Metinler ellerinden çıkarken nasıl bir his içindeydi, neler düşünerek yazdı; şiirleri, soneleri nasıl oldu da bugün bile bizi bu kadar derinden etkileyebildi?

Tiyatroya ilgi duymaya başladığım o ilk anda Shakespeare'i öğrendim. Sanki Shakespeare demek tiyatro demek, tiyatro demek Shakespeare demektir. Herkeste olduğu gibi bende de küçük yaşlarda hayranlık uyandırmıştı bu isim. Oyunlarını ve sonelerini okuyup onun ruhuna erişmeye çalışan, çatlak amatör bir yazar ve oyuncuydum. Onun gibi mi olmak istiyordum, o zaten sanatsever her insanın ruhundan bir parça mıydı? Ben hâlâ profesyonel değilim ama bir şeyler üstüne söz söyleme hakkını kendimde buluyorum. Çünkü kelimeleri seviyorum. Onları anlamlı bir bütün yapan yazarları seviyorum. Fakat sevmek yetmedi bana. Bir yerde tılandım. Hayranı olduğum bu eşsiz insanın oyunlarında beni zaman zaman rahatsız eden bir şey vardı: Metinde kadının yeri. O çağlar üstü bir adamdı. Peki, onu eleştirmeye benim hakkım var mıydı? Uzunca süren gelgitlerden sonra sadece Shakespeare'in oyunlarını değil seyrettiğim her şeyi sorgulamaya başladım. Tezin bu kısmında da burada yazılan bilgilerin ışığında Shakespeare'in Hırçın Kızı eleştirilecektir.

Bir metni, bir oyunu, bir şiiri, bir romanı okurken; yazarını her satırında düşünen, onu yazarken hayal eden genç bir kadıyım. Bundan fazlası ya da eksikliği değil. O yüzden tezin bu kısmını lütfen bu gözle okuyunuz.

5.2 SHAKESPEARE’İN HAYATI VE ESERLERİ

Shakespeare’in yaşamına dair çok bilgi yoktur. İngilizler ancak XVIII. yüzyılın başlangıcında onun yaşamı ve kişiliğini merak etmeye başlamışlardır. O yüzyıla kadar ona dair birçok belge de yok olduğu için Shakespeare hakkında bilinenler kısıtlı kalmıştır. Shakespeare’in ilk 28 yılı üstüne söylenebilecek pek az şey vardır. 26 Nisan 1564’te Stratfordupon-Avon kasabasında vaftiz olduğu, 1582’de kendinden sekiz yaş büyük Anne Hathaway adında bir kadın ile evlendiği resmi belgelerden edinilen bilgilerden. Bunlardan başka bildiklerimiz ise; evlilikten altı ay sonra büyük kızı Susannah’ın vaftiz olduğu, büyük kızının doğumundan iki yıl sonra, biri kız, biri oğlan, Judith ve Hamnet adında ikizlerinin dünyaya geldiği, kızının yaşadığı; ama oğlunun 11 yaşındayken vefat ettiği. Shakespeare’in ilk 28 yıllık hayatının kısa özeti bu kadardır (Urgan, 1996, s. 15-18).

Shakespeare, Kraliçe I. Elizabeth Dönemi’nde müziğin, resmin, mimarinin, edebiyatın geliştiği; diğer ülkelerdeki büyük eserlerin İngilizce’ye çevrildiği bir dünyada, İngiltere’de yaşamıştır. Dolayısıyla bu atmosfer onun oyunlarına ve şiirlerine ilham vermiştir (Göbekçin, 2015, s. 14).

Brook Shakespeare’i anlatırken “Shakespeare’i büyük yapan şey kısmen hem düz yazı hem de şiirde usta bir dile sahip olmasıdır. Shakespeare’in yazdığı her satır bir atomdur. Serbest bırakılabilecek enerji sonsuzdur eğer parçalayabilirsek” demiştir. Bu cümle Shakespeare’in kalemini en iyi anlatanlardan biridir (Peter, 1998, s. 34).

Göbekçin çevirisini yaptığı kitapta “O, sürükleyici öykü anlatım yeteneği ve unutulmaz karakterler yaratma dehası sayesinde herkesin konuştuğu bir yazar olmuştur.” demiştir (Göbekçin, 2015, s. 18).

Oyuncular ise Shakespeare oyunlarında oynamaya hep merak duymuşlardır. Çünkü onun oyunları, oyunculara performanslarını sergileyebilmek için iddialı ve zengin imkânlar sunmaktadır. Komedileri ise bu alana düşkün oyuncular için yeteneklerini sergilemek üzere olağandışı fırsatlar sunmaktadır (Göbekçin, 2015, s. 18).

Metinlerinin sürükleyiciliği, konularının zenginliği, insan doğasının en temel duygularını kusursuz işleyişi ve zengin karakter yaratım gücü sayesinde Shakespeare zamanı aşmış bir yetenektir.

Shakespeare'in hayatının son üç yılında bizlere kalan bir eser yoktur (Göbekçin, 2015, s. 18).

Ya yazmamıştır ya da yazdıkları günümüze ulaşmamıştır. Bu konu ile ilgili bir bilgimiz bulunmamaktadır (Urgan, 1996, s. 29).

1616 yılının Nisan ayında, 52 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur (Göbekçin, 2015, s. 18).

Yazdığı oyunlar tarihleriyle şöyledir:

- Veronalı İki Soylu Delikanlı (1589-1591),
- Hırçın Kız (1590-1594),
- VI. Henry 1. Bölüm (1591),
- VI. Henry 2. Bölüm (1590-1591),
- VI. Henry 3. Bölüm (1591),
- Titus Andronicus (1591-1592),
- III. Richard (1592),
- III. Edward (1592-1593),
- Yanlışlıklar Komedyası (1594),
- Aşkın Emeği Boşuna (1594-1595),
- II. Richard (1595),
- Romeo ve Juliet (1595),
- Bir Yaz Gecesi Rüyası (1595),
- Kral John'un Yaşamı ve Ölümü (1596),
- Venedik Taciri (1596),
- IV. Henry 1. Bölüm (1596-1597),
- IV. Henry 2. Bölüm (1597-1598),
- Windsor'un Şen Kadınları (1597-1598),
- Kuru Gürültü (1598-1599),
- V. Henry (1599),
- Julius Caesar (1599),
- Nasıl Hoşunuza Giderse (1599-1600),
- Hamlet (1599-1601),
- On İkinci Gece (1601),
- Troilus ve Cressida (1602),

- Othello (1603-1604),
- Sör Thomas More (1603-1604),
- Kısasa Kısas (1603-1604),
- Kral Lear (1605-1606),
- Atinalı Timon (1606),
- Macbeth (1606),
- Antonius ve Kleopatra (1606),
- Yeter ki Sonu İyi Bitsin (1606-1607),
- Pericles-Sur Prensi (1607),
- Coriolanus (1608),
- Kış Masalı (1609-1610),
- Cymbeline (1610-1611),
- Fırtına (1610-1611),
- VIII. Henry (1613),
- İki Soylu Akraba (1613),
- Shakespeare'in Soneleri (1593-1603)

Şiirleri: Aşğın Sitemi (1609), Zümrüdüanka ile Kumru (1601).

Shakespeare'in günümüze ulaşan ilk eserleri Veronalı İki Soylu Delikanlı ve Hırçın Kız'dır (Göbekçin, 2015, s. 18).

Şimdi, günümüze ilk ulaşan bu iki eserinden biri olan Hırçın Kız'a bir göz atalım.

5.3 HIRÇIN KIZ ÖZET

Hırçın Kız oyununda ön oyun vardır. Ön oyun sarhoş bir tekneci olan Christopher Sly'nin meyhaneci ile kavga sahnesiyle başlar. Meyhaneden kovulan Christopher sokakta sızmış halde yatarken başına geleceklerden habersizdir. Christopher'i sokakta sızmış halde gören bir lord onu evine götürür ve ona şaka yapar. Bu fakir tekneciye lord olduğuna, uzun süredir hasta olduğu için, kötü bir düş gördüğüne inandırır. Uşaklar onu oyun seyretmeye ikna ederler ve tiyatrocular huzurunda Hırçın Kız'ı oynamaya başlarlar. Oyun İtalya'da geçmektedir. Baptista Minola'nın, Bianca ve Katharina adında iki kızı vardır. Küçük kızı olan Bianca'nın talipleri vardır ve onunla evlenmek istemektedirler. Fakat babası önce büyük kızını evlendirmek istediğini, onu evlendirmeden küçüğün evlenmesine izin vermeyeceğini dile getirir. Tam bu noktada talipler büyük bir zorlukla karşı karşıya gelirler. Bianca'nın ablası Katharina çok hırçın

ve huysuzdur bu sebepten de onunla kimse evlenmek istemez. Küçük kızın talipleri olan Lucentio, Hortensio ve Gremio kara kara düşünmeye başlamışken, Pedua'ya kendine eş seçmek için gelen Petruchio imdatlarına yetişir. Evlilikteki tek kriteri zenginlik olan Petruchio için Katharina çok uygun bir gelin adayıdır çünkü varlıklı bir ailenin kızıdır. Varlıklı olduğunu öğrenir öğrenmez Katharina'nın babasıyla konuşmaya karar verir fakat etrafındakiler onu Katharina konusunda uyarırlar. Onunla baş edemezsin, kimse onun gibi hırçın birini eş olarak almak istemez demelerine rağmen onları dinlemez ve Katharina'nın babasıyla konuşur. Baptista ile konuşması sırasında Katharina'nın hırçınlıklarına şahit olan Petruchio bundan hiç rahatsız olmaz. Onunla evlenir ve evlendiği andan itibaren Katharina'dan daha hırçın tavırlar sergileyerek onu evcilleştirmeye çalışır. Karısını aç ve uykusuz bırakır, elbiselerini yırtar, uşaklarına oldukça kaba davranır. Katharina'nın eski halinden eser kalmamıştır. Kocasından korkmuş, onun yaptıklarından yılmıştır. Çareyi boyun eğmekte bulur ve kocasının her dediğini yapan bir kadına dönüşür. Kız kardeşi Bianca ise oyunun sonunda Lucentio ile evlenir. Lucentio evlenene kadar insanlardan gerçek kimliğini saklar, uşağı Tranio'yu kendi kılığına sokar. Bianca'nın kalbini kazandıktan sonra gerçek kimliğini açıklayan Lucentio, diğerlerine açıklamayı evlendikten sonrasına bırakır. Bianca'dan umudunu kesen Hortensio da bir dulla evlenir. Oyunun sonunda Petruchio, itaatkâr bir eşe sahip olduğunu kanıtlamak için Lucentio ve Hortensio ile bahse girer. Eşlerine, uşakları aracılığıyla, yanlarına gelmeleri için haber gönderirler. Bu üç adamdan sadece Petruchio'nun karısı kocasının sözünü dinler. Katharina'nın bu değişimi herkesi hayrete sokar. Bu değişime duydukları hayret ve Katharina'yı değiştiren Petruchio'ya yapılan övgülerle oyun sona erer.

5.4 HIRÇIN KIZ OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ

Her sanatçı yaşadığı dönemden etkilenmiş ve bu etkileşimi eserlerine yansıtmıştır. Shakespeare de diğer her sanatçı gibi kendi döneminden etkilenmiştir. Nasıl bir dönemde yaşamıştır Shakespeare? Öncelikle bu işlenecektir.

Bundan evvel tarih öncesi çağları işlemiş ve kadınların nasıl baş tacı edildiğini öğrenmiştik. Baş tacı edilmesinin en önemli sebebi rahmi iken bu, daha sonra başının belası oluvermiştir.

Doğurganlığı sayesinde o dönemlerde Tanrıçalaşan kadın Ortaçağ'a gelindiğinde gücünü hepten kaybetmiş dahası ölüm sebebi 'cinsiyeti' oluvermiştir. Ortaçağ'da okuyan kadınlar kötü kadın olarak bilinmekte cezaları ise ölüme varan kararları içermektedir. Ortaçağ'da fakir veya kadın olmak büyük talihsizliktir. Böylece Ortaçağ karanlık bir çağ olarak tarihte hak ettiği yeri almıştır (Özmen, 2015, s. 60-61).

Ortaçağ'dan Rönesans'a geçildiği dönemde geçmiş etkilerin devam ettiği görülmektedir. Elizabeth dönemi yazarları Antik Yunan edebiyatından ve Ortaçağ'dan etkilenmiştir. Shakespeare'in döneminde, kadın güçsüz olarak görülmektedir ve bir metadır. Ev işlerine bakmakta, talibi çıkınca evlenmektedir. Kadın, erkeğin koyduğu kurallara uymakta ve ona münasip bir eş olmaya gayret etmektedir (Tangün, 2010, s. 19-20).

O döneme ait tüm kanunlar, erkeklere ne tür kadının ideal kadın olduğunu ve kadınlara da bu ideale ulaşmak için nasıl davranmaları gerektiğini öğretmeyi amaçlamaktadır. (Doç. Dr. Reis, 2009, s. 493).

Tıpkı Hırçın Kız oyununda Katharina'nın 'ideal' kadına dönüştürülmesi gibi. Bu oyun bize o dönemin kadınlara bakış açısını ve kadınların neler yaşadığını göstermektedir. Shakespeare bu eseri ile aslında bu bakış açısını eleştiriyor diyenler de vardır, Shakespeare'in kadına bakışının, zamanın söylemleriyle bir olduğunu söyleyenler de. Bununla beraber, yazılan metnin içeriği her ne olursa olsun, yönetmen ve oyuncular tarafından metnin yorumlanması da en az metin kadar değerlidir. Hırçın Kız oyununun bazı yorumlarında; oyuncu, Katharina karakterini, içinde bulunduğu durumu sorgulayarak, eleştirerek oynayabilmektedir.

Royal Shakespeare Company 12. Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'nde Shakespeare'in "Hırçın Kız"ını sergilemiştir. Ayşan Sönmez, oyunun yönetmen yardımcısı Tristan Brolly ile Royal Shakespeare Company ve "Hırçın Kız" üstüne bir söyleşi yapmıştır. Bu söyleşi, konuyla ilgili bir soru içermektedir.

Ayşan Sönmez: Sizin de bildiğiniz gibi, Katharina rolü iki farklı bakış açısına göre yorumlanıyor: İlki onu gerçekten de terbiye edilmesi gereken, huysuz bir kadın olarak

ele alırken. (Shakespeare'in dramaturjisinde ağırlıklı olan yorum da budur.) Diğer bir yaklaşım ise feminist teorinin argümanlarını göz önüne alıyor ve Katharina'yı; kendine biçilen kadınlık rollerini, belli kalıplar içinde hareket etmeyi reddeden radikal bir kadın olarak görüyor. Bu iki farklı yorum hakkında ne düşünüyorsunuz? Siz hangi yorumu tercih ettiniz?

Tristan Brolly: Bu prodüksiyonda bir anlamda oyundan daha farklı bir Katharina yorumunda karar kılındı. “Hırçın Kız”ın yorumunda klasik dramaturjiye sadık bir yaklaşım izlenmedi. Biz oyundaki yorumu revize etmeyi tercih ettik. Klasik bir Katharina yorumu, oyunu dondururdu. Bu karakter tarihsel zaman ve mekânla sınırlıdır. Oyunda Katharina için “öteki” yorumu vardır. Katharina içinde yaşadığı sisteme karşı tepkili biri, uyumlu davranışlar sergilemiyor. Katharina’yı psikolojik anlamda inceleyelim. Bianca babasının en sevdiği kızıdır. Ev içinde bir annenin olmaması nedeniyle Katharina abla olarak bu boşluğu doldurmak zorunda. Katharina bu geleneksel duruma tepki gösteriyor. Restorasyon dönemi İngilteresinde bir kadının durumunu göz önüne alırsak, evlenmek istemeyen bir kadının önündeki seçeneklerin sayısı çok azdır. Bu yüzden kadınlar evlenmek zorundadır. Bu durum karşısında aykırı bir tutum ortaya koyarak tepkisini gösteriyor. Açıkçası, toplumda statüsünü koruyabilmek için de bir kocaya ihtiyacı var. Bu durum bir anlamda insanlık trajedisi ortaya koyar. Katharina aslında toplumun “dışında” olan bir tiptir. Bu bakış açısıyla bakıldığında kendi de bir “dışarıdaki” (outsider) olan Petruchio’yla karşılaşılıyor. Petruchio “dışarıdaki” durumunun devamını sağlayan bir “zalim” olarak karşımıza çıkıyor ama bunu sistemin içinden yapıyor. Sanırım eğer Katharina oyunun başındaki gibi davranmaya devam etseydi sistem onu ezecekti. Ama oyunun sonunda geçirdiği zorlu yolculuğun ardından söylediği tirat ki oyunun en uzun tiradıdır, çok önemlidir. Burada öne sürdüğü argüman dönemin Hristiyan evlilik kurumuyla ilgili argümanlarına göre radikaldir. Sanırım oyunun sonunda Katharina kazanıyor denemez. Petruchio ve Katharina arasında eşit bir saygı vardır. Oyunun bir yerinde Katharina, Petruchio tarafından korunma isteği gösterir ama Petruchio bunu yapmaz. Bence bu an çok önemlidir, aralarında bu tarz bir saygı vardır. Zamanın patriarkal evlilik kurumu düşünüldüğünde bu eşitlikçi bir evlilik olmayacaktır. Biz bu prodüksiyonu destekleyecek birçok feminist okuma yaptık. Ama Katherine’in karakterinin

oluşmasında tarihsel bakış açısından daha çok faydalandık. Petruchio'nun yaptığı pek çok zalimlik bizler tarafından kabul edilmesi zor şeyler ama tarihsel olarak, kadınların o dönemdeki pozisyonuna baktığımızda durumun daha farklı olduğunu görürüz. Yönetmen Jonathan Miller'in de dediği gibi "klasik oyunları sahnelerken geçmişti ziyaret ederiz ve bu geçmiş her zaman hoş olmayabilir." (Brolly, 2000)

Tristan Brolly'nin düşüncelerini öğrendikten sonra şimdi de hayatını Shakespeare'i anlamaya çalışmış akademisyenlerin bazılarının, yayımladıkları yazılarının bir kısmına göz atalım.

Vickers: "Benim canımı sıkan, tarihsel bir olguya bugünün objektifinden bakılması. Bugünün objektifi, diğerlerini dışlayarak bizi belli bir oyunda belli meseleler üzerine odaklanmaya iter, olayı çarpıtır." (Reisz, 2013).

(...)

Dustagheer: "Feminizm, orijinal bağlamında bile Shakespeare'in kullandığı ve daha önce yeterince keşfedilmemiş toplumsal cinsiyet yapılarına bakarak Shakespeare'i nasıl anladığımız konusunda her geçen gün daha fazlasını ortaya çıkarıyor. Yani bu yaklaşımları reddederseniz, metni kendi zamanı içinde anlama ihtimalini de ortadan kaldırmış olursunuz." (Reisz, 2013).

Evet, Hırçın Kız ve Shakespeare üstüne yapılan yorumlar genelde bu yöndedir. Tabii ki her yapıt yazıldığı dönemin içinde incelenmelidir. Fakat bu Shakespeare'e ve onun eserlerine olumlu ve olumsuz eleştiriler getirilmeyeceği anlamına gelmemelidir. O, insanlarda hayranlık uyandıracak bir yazar olmasının yanında herkes gibi bir insandır. Bu unutulmamalıdır. Shakespeare'e olan hayranlık, Hırçın Kız okunduğunda şoke olmaya mani olmamalıdır. Hangi çağda yazılmış olursa olsun kadının erkek üstünden konumlandırıldığı hiçbir yapıt insanların üstünde saygı uyandırmamalıdır. Tıpkı Shakespeare'in Hırçın Kızında olduğu gibi.

Hırçın Kız bir aşk hikâyesi olarak raflarda yerini almıştır. Bu oyunda, "Petruchio'nun tek derdi zengin bir kadınla evlenmektir. Lucentio'nun Bianca ile evlenebilmesi için

önce isyankâr ablası Katharina'nın evlenmesi gerekmektedir, Katharina ve Bianca'nın babası zengindir dolayısıyla Petruchio da bu kismete odaklanır. Sonunda da Hırçın Kız Katharina'yı “yola getirip” onunla evlenir. Kendilerine eş olarak makul gördükleri kadınlarla evlenen adamlar “sahip olma” statüsüne ererler (Korlu, 2015).

Bu, aşk hikâyesi olarak algılanabilecek bir oyun değildir. Kadının güçsüz gösterilmesinden, erkeğin kölesi olarak görülmesinden başka bir şey içermemektedir.

Örneğin şu replikleri inceleyelim (Shakespeare, 2009, s. 61):

Petruchio: *Taktiklerim sonuç veriyor. Dizginlerini aldım elime. Umarım sonuna kadar böyle gider. Şahinimin karnı aç kalınca, gözü dönmüştür şimdi. Ne istersem yapar artık. Her şeye boyun eğdiğine emin oluncaya kadar yemlememek lazım, yoksa dönüp bir daha bakmaz yem torbasına! Dişi şahinimi söz dinlemeye alıştırmak için bir yol daha biliyorum. Bütün şahinler böyle terbiye edilir. Ağzına lokma koymadı bugün. Gece de aç kalacak. Gözünü kırpmadı dün gece, bu gece de uyumayacak! Yemeğini nasıl bozduysam, yatağını da öyle bozacağım. Yatağın düzenine bir sürü kusur bulup çarşafı bir yana, yastığı bir yana, yorganı başka yana atacağım. Her şeyi iyiliği için yaptığıma inandıracağım onu. Bütün gece gözünü bile kırpmayacak. Olur da içi geçerse biraz, kıyameti koparacağım, uyanık tutacağım. Hırçın ruhunu eğip bükeceğim. Hırçın kızı uslandıran, idareyi ele alır. Söz sırası erkekte artık! Böylesi en hayırlısıdır.*

Petruchio psikolojik şiddete başvurarak eşini kendi idealindeki kadına dönüştürmeye çalışmaktadır. Bunu türlü kurnazlıklar ve oyunlarla yapmaktadır. Üstelik bunu oldukça ukala bir şekilde gerçekleştirmektedir. Ayrıca erkek kadından daha zeki gösterilmektedir. Kadın hiçbir şekilde bunun bir oyundan ibaret olduğunu anlamamakta, çareyi değiştirmekte, boyun eğmekte bulmaktadır. Günümüzde de bir fantezi ögesi olarak bu durum bir güzel işlenmekte çeşitli dizilere filmlere örnek olmaktadır. Televizyon ve sinemalar; eşlerinin huylarını türlü oyunlarla değiştiren erkekler, erkeği için özgürlüğünden vazgeçen kadınlar, erkeğinin bir dediğini iki yapmayan eşlerden geçilmemektedir. Bunların adına da romantik komedi denmektedir. Feminist bakış açısı ile bakıldığında bu ne komik ne romantiktir.

Hırçın Kız'ın en çarpıcı sahnesi, 5. Perde 2.Sahne'deki Katharina'nın tiradı (Shakespeare, 2009, s. 90-91):

Katharina: *Ayıp, ayıp! Düzelt yakışsız bir kalabalıkla çatılmış şu kaşlarını. Beyinin, efendinin, sana hükmedenin yüreğini yaralayan bakışlarını da düzelt*

bakalım. Taze çimeni perişan eden buzlu sabahlar gibi, güzelliğini lekeliyorlar, kasırgaya tutulmuş gül goncaları gibi itibarını zedeliyorlar. Üstelik hiç hoş değil, sana hiç yakışmıyorlar. Huysuz bir kadın, suyu bulanmış çeşmeye benzer. Kararmış çamurlanmış, hastalanmış ve uzaklaşmıştır iştah uyandırmaktan. İnsan susuzluktan perişan olsa bile, içemez o çamurlu sudan. Koca senin efendindir, yaşamın ta kendisidir, korur seni. Sen sıcak yuvanda tüm tehlikelerden uzak, yan gelmiş yatarken, senin için çalışır o, sırasında siper eder gövdesini sana, ne karada yorulur ne denizde, uğraşır seni korumaya. Tüm bunlardan sonra beklediği tek şey, sıcak bir bakış, tatlı bir gülüş, uysal bir kadındır, çok mu yani? Bir kralın tebaasından beklediği neyse, odur işte, kocanın senden istediği. Böylesine haklı bir arzuya boyun eğmeyen bir tebaası varsa, kralın gözünde asiden başka ne olabilir sence? Huysuzluk eder, acı sözler söyler, asarsa suratını, dinlemezse kocasını, sevgili efendisine haince bir ihanet değildir de, nedir yaptığı? Kadınların basitlikleri utanç içinde bırakıyor beni. Barış için diz çökecekleri yerde hır çıkarmaları, hizmet edip sevgi gösterip söz dinleyecekleri yerde bağımsızlık isteyip iktidar peşine düşmeleri ayıp değil mi? Neden böyle yumuşacık, zayıf, ipek gibi yaratılmış bizim gövdelerimiz? Çünkü biz dünyanın derdiyle uğraşacak kişiler değiliz. Yüzümüz de yüreğimiz gibi yumuşak olmalı, değil mi? Haydi oradan, iktidarsız muhteris sürüngenler! Aklım sizinki kadar her şeye eriyordu, yüreğim en az sizinki kadar büyüktü benim, mantığım da yerindeydi. Her şeyle yüzleşebilir, herkesle söyleşebilirdim. Ama işte, kemale erdim! Görüyorum ki mızraklarımız saman çöpünden güçsüz, gücümüz de ondan farksız, göründüğümüzden de zayıfız. Madem böyle, teslim olun siz de. Boyun eğin kocanıza, hazır olun elinizi ayağının altına koymaya. İşte, ben, kocama sadakatimin göstergesi olarak, izin verirse eğer, elim hazır diyorum, onu mutlu edeceğim...

Burada Katharina, kadın arkadaşlarına nasıl bir eş olmaları gerektiğini anlatmakta, onlara öğütler vermektedir. Herkes de Katharina'nın geçirdiği dönüşüme şaşırmakta ve erkek arkadaşları Petruchio'ya hayranlıkla bakmaktadırlar.

Bu tirat birçok feminist için keşke hiç yazılmasaydı listesindedir. Boyun eğmenin, itaat etmenin, köleliğin anlatıldığı Hırçın Kız oyununda bunların tek sebebi cinsiyet eşitsizliğidir. Hırçın Kız feministlerin gözünde, Shakespeare'in elinden çıkmış oldukça ustalıkla yazılmış pek talihsiz bir oyundur.

6. ARISTOPHANES

6.1 ARISTOPHANES DÖNEMİNDE ANTİK YUNAN

Antik Yunan Dönemi'nde yurttaşların hepsi yönetimde söz sahibidir. Fakat yurttaş olabilmek belli bir kesimin hakkıdır. Dolayısıyla devlet azınlık bir grup tarafından yönetilmiştir. Bu dönemin Atina'sı, o dönemin Attikası'dır. Ege Denizi'nde bir yarım ada olan Attika 300.000 kişiyi içinde barındırmıştır. Bu nüfusun içinde köleler, askerler, sanatçılar, tüccarlar ve onların eşleri vardır. Sayıları yaklaşık 50.000 civarındadır. Sayının üçte birini köleler oluşturmakta, 120.000'lik bir kısmı ise çocuklar ve kadınlar oluşturmaktadır. Sadece geriye kalan 30.000 erkek vatandaşlık haklarından yararlanmıştır. Yurttaşlık dereceleri de sahip olduklarına göre değişkenlik göstermektedir. Büyük arazi sahipleri 1. sınıfı, daha az varlıklı olanlar 2. sınıfı; çiftçiler, tüccarlar, zanaatkârlar ve piyade birlikleri ise 3. sınıfı oluşturmaktadır. Kadınlar toplumda Heterler, genelev fahişeleri, cariyeler ve ev hanımı olarak ayrılmaktaydılar. Heterler, seks işçiliği yapan ve aynı zamanda hazır cevap olup, politik ve sanatsal konularda sohbet edebilen kadınlardır. Genel ev fahişeleri kölelerden oluşmaktadır. Cariyeler, hizmetçilik yapmakta aynı zamanda evli ya da bekâr erkeklerle nikâh olmaksızın beraber yaşamaktaydılar. Erkek ile nikâhlı yaşayan ve yasal çocuklar doğuran kadın ise tüm bunların üstündedir. O kutsal bir annedir. Kısaca; eril olanın dişil olandan ve yurttaşın köleden üstün olduğu bir dönemdir Antik Yunan (Eren, 2012, s. 15-17-20-21).

6.2 ARISTOPHANES VE OYUN YAPILARI

Aristophanes'le ilgili neredeyse hiçbir şey bilinmemektedir (Aristophanes, 2014).

Kırk kadar oyun yazmıştır fakat ancak on bir tanesi bize ulaşmıştır. Komedyada alanında herkese kalemiyle örnek olacak bir ustadır. Onun kaleminin gücü kelimeleri bir aktör olarak kullanmasından gelmektedir. Kullandığı dil değişken ve süreksizdir. Aristophanes gerçekçi dil yapısını bozarak değişken bir dil yapısı kurmuştur. Bunun en

önemli örneği Lysistrata oyununda karşımıza çıkmaktadır. Antik Yunan toplumunda kadının söz söyleme hakkı yoktur fakat Aristophanes Lysistrata ile bu düzene aykırı bir durum sergilemiştir. Oyun kahramanı, kendini ifade edebilen, erkeklerle girdiği sözlü tartışmaları kazanan, etrafındaki insanları örgütleyebilen bir karakterdir. O güne kadar yazılanların dışında bir yazı dili kullanarak ‘farklı yazar’ statüsüne ermiştir. Bu da, bugün onu usta yazar olarak anmamızı sağlamıştır. Bununla da kalmamış, olay örgüsündeki birlik ve bütünlük olgusunu da kırmıştır. Gündelik hayatın ötesinde gerçek dışı bir olay kurgusu yaratmıştır. Aristophanes karakter özelliklerini değil öyküyü ön planda tutmuştur. Aristophanes o güne kadar kabul edilenin aksine, gerçek dünyanın aynısını değil gerçek dünyanın taklidini yaratmıştır. Kurallı bir olay örgüsü kurmamıştır. Onun oyunlarında olay örgüsü, tematik olarak birbiriyle alakalı olayların bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Böylece bütün bunlarla beraber Aristophanes, Aristoteles’in Poetika adlı eserinde yer alan, tragedyalar adına kurduğu tüm teorilerin aksine bir tutum sergilemiştir. O, diğer yazarların aksine seyircinin, zamanın ve mekânın gerçekçi algılamasını değil ‘yaratılmış’ bir eser olarak algılamasını istemiştir (Mantu, 2012, s. 23-30-32-33-35).

6.3 LYSISTRATA ÖZET

Peleponessos Savaşı döneminde Atina-Sparta arasında yıllarca süren savaştan kadınlar bunalmıştır. Bir sabah Lysistrata adında Atinalı bir kadın bu duruma daha fazla dayanamayarak Atina’nın ve Sparta’nın kadınlarını çağırır. Onlara erkeklere karşı örgütlenmeyi teklif eder. Savaşın bitmesini sağlayabileceklerini, bunun için de erkeklerle yatağa girmemeleri gerektiğini söyler. Kadınlar önce bu teklife yanaşmaz fakat Lysistrata onları ikna eder. Kadınlar verilen karar üstüne devlet hazinesinin bulunduğu Akropolis’i ele geçirir. Bunu duyan erkekler onların bu direnişini kırmak için Akropolis’in kapısına dayanırlar. Oyunun sonuna kadar süren bu mücadeleyi kadınlar kazanır. Eşlerinden daha fazla ayrı kalamayan erkekler, savaşı sona erdirmekten başka çare bulamazlar.

6.4 LYSISTRATA OYUNUNUN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE ELEŞTİRİSİ

Oyunun açılış sahnesi Lysistrata ile başlar. Kadınları örgütleyen başkarakter, diğer kadınlarla Akropolis'i işgal eder ve hiçbir kadın, eşi ile cinsel ilişkiye girmez. Örgütlü mücadelenin amacı savaşın sona ermesini sağlamaktır. Cinsel grev, Akropolis'in işgali ile daha da güç kazanır. Kadınlar erkekleriyle cinsel ilişkiye girmeyi reddetmekle de kalmazlar kendilerine biçilen bütün toplumsal rollerin tamamını da reddederler (Okuş & Dalyanoğlu, 2012, s. 37-39).

Sue Ellen Case bu oyunu “erkeklerin kadın rollerini oynadığı gelenekte sıklıkla sergilenen, göğüslere ve fallusa dair alaycı şakalar içeren bir kılık değiştirmiş erkekler gösterisi” olarak tarif eder (Case, 2010, s. 51).

Sue Ellen Case'e birçok araştırmacı katılmakla beraber, o dönemde toplum içinde hiçbir söz hakkı olmayan kadın adına, kendi dönemi içinde önemli bir gelişim olarak da değerlendirenler mevcuttur. Her ne kadar kadın rollerini erkekler oynuyor olsa da... Tabii orada erkek bakış açısı ile sergilenmiş bir kadın tasviri söz konusu olduğundan bu da tartışılacak başka mühim bir konudur. Bazı edebiyatçılar için bu oyun ilk feminist oyun olarak görülse de feminist tiyatrocular tarafından bu çok kabul edilebilir bir şey değildir. Çünkü bir kadın ayaklanması oyunu olsa da oyunun içinde, Sue Ellen Case'in dediği gibi seksist bir bakış açısı vardır.

Bu oyunda, kadının yönetimi ele geçirme eylemi, yaşlı erkeklerden oluşan koro tarafından olumsuzlanır. Bunu yapmak üzere mitlere başvurur. Nedir bu mitler? Amazonlar, Lemnoslu kadınlardan bahsetmekteyiz. Bu hikâyeler mitolojide kadını kötü göstermek üzere yerini almıştır. Bu hikâyeleri okuduğumuzda Lemnoslu kadınların, kocalarını ve adadaki bütün erkekleri öldürdüklerini görürüz. Çünkü kendilerini, köle kadınlarla aldatmışlardır. Bunun üstüne sinirlenip intikamlarını alırlar. Amazon kadınları ise ata binen, ok kullanan kadınlardır. Erkekleri katletmişlerdir (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204).

Halk meclisini ele geçirmişler, Akropolis'i ele geçiremeden Theseus tarafından geri püskürtülmüşlerdir (Mimesis Tiyatro/Çeviri-Araştırma Dergisi, 2012, s. 51).

Bu geri püskürtüş sayesinde bozulan düzen tekrar eski halini almış, kaos ortadan kalkmıştır. Buradan hareketle, bu mitte, kadının isyanı ve yönetimi ele geçirmesi, ideal olanın dışına çıkmak olarak vurgulanmıştır diyebiliriz (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204).

Lysistrata oyunundaki erkek koro ayaklanan kadınlara sataşırken bu mitlerden örnekler verirler. Oysa Lysistrata dâhil hiçbir kadın bir erkeği öldürmeye kalkmaz. İstedikleri tek şey barıştır. Amacına ulaşmak için de kendi cinselliğini kullanır. Asla şiddete başvurmaz. Şiddete başvuran tam tersi erkektir. Akropolis kapısına dayanıp, orayı ateşe vermeye çalışırlar. Kadınlar suyla yangını önlerler ve erkekleri geri püskürtürler (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204).

Oyun boyunca şehvete düşkünlüğünü ve yönetme sevdalarını gördüğümüz erkekler oyunun ortalarından itibaren, erekte olmuş halde dolaşır. Oyunun sonunda ise nihayet barış sağlanır. Kadınlar istediklerini elde eder. Barış sağlanır sağlanmaz eski düzene dönülür. Yani eril kontrol tekrar kurulur. Erkek egemen sistem ise zaten kadınların şikâyetçi oldukları düzenin ta kendidir ve tüm sorunların kaynağıdır. O halde çözmeye çalıştıkları her şey boşa mı gitmiştir? Erkeklerin barış sözü vermeleri ne kadar güvenilirirdir? Üstelik bu söz alkol sofrasında verilmiştir. Ertesi gün ayıldıklarında, eşlerine tekrar sahip olduklarında, çektikleri ereksiyon acısı geçtiğinde verdikleri sözden dönmeyecekleri ne malumdur? Barışın sağlandığı o ilk anda barış perisinin erkekler tarafından cinsel ve politik saldırılara maruz kalması eril şiddetin yeniden ortaya çıktığının göstergesi değil midir (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204)?

Finalde Barış perisinin bedeni Yunanistan'ın coğrafi bölgelerine göre paylaşılır. Tüm bu bölgeler aynı zamanda bir kadın bedeninin erkekler tarafından arzulanan bölgeleridir (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204).

Spartalı: (Perinin bacaklarını göstererek) Bizim istediğimiz şu mahut bölge. Verin bize, barışalım.

Lysistrata: Hangi bölge dostum?

Spartalı: Bunca zamandır sizden istediğiniz bölge: Pylos bölgesi.

Üye: Hayır, o bölgeyi alamazsınız.

Lysistrata: Verin gitsin, canım, o bölgeyi.

Üye: Nasıl olur, ne kalır bize?

Lysistrata: Siz de karşılık başka bir şey isteyin onlardan.

Üye: Ha, bu olabilir. Siz önce bize Ekhnos boğazını, Melia ağzını, Megara koyunu verin.

Spartalı: Olur mu? Nasıl veririz bu kadar yeri?

Lysistrata: Verin canım. Değer mi ağız, burun, kol, bacak için bunca gürültü patırtıya?

Üye: Ben artık soyunuyorum. Asıl işe girişelim.

Spartalı: Al benden de o kadar. (Aristophanes, 2014, s. 365-366).

Bu sahnede, erkekler kadın üstünde cinsel bir iktidar elde etmekte, bununla beraber siyasi otorite erkekler tarafından yeniden kurulmaktadır. Kadınlar oyun içinde başarıya ulaştıklarını sanadursunlar, bu final feminist bakış açısıyla bakıldığında tamamen eksiktir ve eski otoriteye dönüştür. Savaşa son verilmiştir ama bununla beraber kadınlar yine siyasi meselelerden dışlanmış ve evlerine dönmüştür (Bowie & Myth, 1993, s. 178-204).

Bu haliyle oyun feminist değil ancak feminen bir başkaldırı içermektedir (Stroup, 2004).

7. KARAKTERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

7.1 LYSISTRATA KARAKTERİ İLE KATHARINA KARAKTERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Katharina sistemin kabul etmediği bir karaktere sahiptir böylece ideal olanın uzağındadır. İdeal kadın erkeğe boyun eğen, evde kısmetini bekleyen sonra da evlenip kocasına eş, çocuğuna anne olan kadındır. Katharina evlenmek istemez; nazik, naif değildir, çok konuşan, karşılık veren bir kadındır. Tüm bu özellikleri ile aykırı olarak parmakla gösterilir ve ona hırçın kız lakabı takılır.

Lysistrata da başkaldıran, kalabalığa hitap etme ve onları etkileme gücü olan güçlü bir kadındır. Tüm bu özellikleriyle ideal olanın uzağındadır. Elizabeth Dönemi İngilteresinde olduğu gibi Antik Yunan Dönemi'nde de kadın evinin hanımı, çocuğunun anası rolündedir. Lysistrata tüm erkeklere meydan okur, kadınları örgütler ve bir grev başlatır. Grev boyunca da dimdik ayakta kalır asla pes etmez. Sonunda da zafere ulaşır, istediği olur, savaş sona erer.

Katharina oyunun sonuna kadar güçlü duramaz. Başkaldıran, sisteme meydan okuyan o Hırçın Kız, Petruchio'nun şiddetinden sonra pes eder ve eşine boyun eğer. Eşi tarafından aç ve uykusuz bırakılan Katharina, oyunun sonlarına doğru sistemin kabul ettiği kadına dönüşür. Kocasının dediklerini ikiletmez ve ne derse yapar. O artık evli, uysal, söz dinleyen ve etrafındaki kadınlara eşlerinin sözlerini dinlemeleri için öğütler veren bir kadındır.

Lysistrata arzu ettiği barışı elde edene kadar hiçbir erkeğe boyun eğmez. O ve Katharina bu yönleri ile ayrışır. Lysistrata erkeklerin tüm caydırıcı saldırılarına rağmen pes etmez, değişmez ve dahası peşinden sürüklediği kadınların da pes etmesine müsaade etmez. Kadın arkadaşlarına, eşlerine başkaldırmaları için öğütler verirken, Katharina eşlerine karşı gelmemeleri için öğütler verir.

Güçlü kadın Lysistrata'nın, Katharina ile arasındaki bu farklılıklarını incelerken bir noktada aynılaştığına şahit oluruz. Lysistrata oyunun sonunda kadın arkadaşlarına, evlerine gidebileceklerini ve eşlerinin koyunlarına girebileceklerini söyler. Eril egemen sistemi kabul eder ve eski sisteme geri döner. İsyan ederek yönetimi ele geçiren kadın, oyunun sonunda kendi eliyle yönetimi yine erkeğin eline verir. Üstelik erkeklerin tüm cinsel ve politik şiddetine rağmen yapar bunu. Erkekler kadını bir meta olarak görmekte bunu söylemlerinde kullanmakta fakat Lysistrata bu söylemlere karşı gelmediği gibi bir de yönetimi tekrar onlara vermektedir. Tıpkı Hırçın Kız Katharina'nın, Petruchio'nun kendine uyguladığı psikolojik ve fiziksel şiddetine rağmen üstündeki tüm haklarını onun eline vermesi gibi. İsyanını asıl başlatacağı yerde susması gibi.

Erkek eli ile yazılmış ve zamanında erkekler tarafından oynanan bu iki kadın karakter tarihte en önemli tiyatro karakterleri olarak yerlerini almıştır. Oyunlar hâlâ günümüzde güncelliğini korumakta ve konuşulup tartışılmaktadır.

8. SONUÇ

Feminizm itici bir kavram olarak algılanmaktadır ve bunda popüler kültürün payı büyüktür. Birçoklarına göre feminist kadın muhtemelen ya evde kalmış bir kadındır ya lezbiyendir ya da çirkindir. Böyle bir algı hâkimken, ben feministim demek çok zordur. Öyle bir cümle kurduktan sonra düşmanca bir tavırla karşılaşmak artık an meselesi olur. Sabırla feminizmin ne olduğunu anlatmak en sağlıklı yoldur.

Bu çalışmada, feminizmin ne olduğu anlatılmaya çalışıldıktan sonra Hırçın Kız ve Lysistrata oyunları ve oyunlardaki baş kadın karakterleri feminist bakış açısı ile incelenmiştir. Amaç; işlediğimiz metinler üstünden diğer bütün metinlere ulaşmak, derdin ne olduğunu anlatmaya çalışmaktır. Tiyatro oyunlarının, insanlığın gelişiminde büyük paya sahip olduğu düşünülünce, oyunların ne anlattığı, nasıl anlattığı çok hayati bir önem taşır hale gelmektedir.

Kadına şiddetin inkâr edilemeyeceği, kadın cinayetlerinin giderek arttığı bir dünyada, söz söyleme sanatının sorumluluğu artar. Kadının; güçsüz, pasif, sessiz, evinin hanımı, erkeğin emrinde olarak gösterildiği her oyun, dünyadaki kadın algısını iyiden iyiye besler. İçinde eril egemen ideolojiyi ve bu ideolojinin baskılarını barındıran metni, bu hususta bir farkındalık olmadan oynamak ve oynatmak daha da sıkıntılı bir durumun içinde olduğunu gösterir. Bu nedenle bilinç yükseltme çalışmaları, feminist tiyatro alanında uğraş veren sanatçı ve akademisyenler tarafından çok önemsenmektedir. Doğal ve normal olanın bu sistem olduğunu kabul eden bir birey, kadın-erkek eşitliğine inanmıyor demektir. Çünkü içinde var olduğumuz sistem kadını ötekileştirmekte, erkeği kadından üstün bir yere koymaktadır. Tıpkı tezde işlenen oyunlarda olduğu gibi. Okunan, seyredilen oyunlar; romantik, komik olarak adlandırılmadan önce, dünyada neye gülündüğüne, evrenin romantik algısına iyice bakmak gerekir. Belden aşağı şakalar, cinsel yönelimlerine göre insanlara lakap takmalar hızla sorgulanmalı, bunların gülünecek şeyler olmadığı ifade edilmelidir. Örneğin Lysistrata oyununun sonunda barış perisinin bacaklarına yapılan espride gülünmemesi gerektiği gibi.

Feminist tiyatro algısına göre Lysistrata, erkek tarafından kadın bedeninin metalaştırılmasına dair nahoş bir örnek olarak görülüp seyirciden tepki almalıdır. Aynı şekilde Hırçın Kız, Petruchio'nun şiddetine boyun eğdiğinde, seyirci rahatsızlığını belli etmelidir. İşte feminist eleştiri bu noktada devreye girer ve feminist okumanın ne kadar sağlıklı, yapıcı bir uğraş olduğunu gözler önüne serer.

Çalışmanın amacı feminizmi anlatmanın ötesinde bilinç yükseltmedir. Bir metni feminist bakış açısı ile okumanın ne demek olduğuna dair az da olsa söz söyleme gayesi içindedir. Kadın rollerinin verimli bir şekilde artması, kadına dayatılan özelliklerin yadırganması, ufku geniş, zincirlerinden kurtulmuş kadın karakterlerin kaleme alınması en büyük dileğimizdir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- (2016, Nisan 03). Feminist Atölye:
<http://feministatolye.org/index.php/morbolge/sozluk/91-ikincidalgafeminizm>
adresinden alındı
- Allen, R. (2004). *The Penguin Dictionary*. 509. (S. Gül, Dü., & S. Gül, Çev.) London: Penguin.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC'si* (2. b.). İstanbul: Say Yayınları.
- Aristophanes. (2014). *Eşekarıları, Kadınlar Savaşı ve Diğer Oyunlar*. (S. Eyüpoğlu, & A. Erhat, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aston, E. (2003). *An introduction to feminism and theatre*. Routledge.
- Belkıs, Ö. (2015). *Feminist Tiyatro* (1. b.). İstanbul: TEM Yapım Yayıncılık.
- Berktaş, F. (2000). *Kadınların İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunda Yeni Bir Açılım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bowie, A., & Myth, A. (1993). *Ritual and Comedy*. Cambridge University Press.
- Brolly, T. (2000, Haziran 06). Tristan Brolly ile "Hırçın Kız" Üzerine. (A. Sönmez, Röportaj Yapan) Yeni Gündem gazetesi.
- Case, S. E. (2010). *Feminizm ve Tiyatro* (Birinci Baskı b.). (A. Sönmez, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Erbil, P. (2015). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi* (4. b.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Eren, Ö. (2012). *Mimesis Dergisi 19. Sayı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Göbekçin, T. (2015). *Shakespeare Kitabı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hamilton, E., & Cairns, H. (1961). *Plato: The collected dialogues*. New York: Bollingen Foundation/Pantheon Books.
- Korlu, Ö. (2015, Kasım 29). Karanlıktaki Shakespeare II: Hırçın Kız.
- Kovalev, S. I. (2011). *İlkçağ tarihi*. Yordam Kitap.

- Mackinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. (T. Yöney, & S. Yücesoy, Çev.) İstanbul: Metis.
- Mantu, V. (2012). *Mimesis Dergisi 19. Sayı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Notz, G. (2012). *Feminizm*. (S. D. Çetinkaya, Çev.) Phonic Yayınevi.
- Okuş, D., & Dalyanoğlu, D. (2012). *Mimesis Tiyatro/Çeviri-Araştırma Dergisi Sayı 19*. İstanbul: oğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Özmen, G. K. (2015). *Kadının Gölgeleştirilmiş Tarihi* (1. b.). Hermes Yayınları.
- Peter, B. (1998). *Evoking Shakespeare*. London: Nick Hern Boks Ltd.
- Reisz, M. (2013, Eylül 26). Shakespeare Üzerine Yeni Bir Şeyler Söylemek Mümkün Mü? Times Higher Education.
- Shakespeare, W. (2009). *Hırçın Kız* (2. b.). (Z. Avcı, Çev.) Mitos Boyut.
- Söz Kimin. (2016, Nisan 02). Mary Shelley Kimdir: <http://www.sozkimin.com/a/1688-mary-shelley-kimdir-sozleri-ve-hayati.html> adresinden alındı
- Stroup, S. C. (2004). Designing Women: Aristophanes' Lysistrata and the "Hetairization" of the Greek Wife. *Arethusa Dergisi*, 37(1), 37-73.
- Tangün, M. (2010). Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriye mu? *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, 17, 18-30.
- Uhlig, H. (2007). *Avrupa'nın Anası Anadolu*. İnceleme: Telos Yayıncılık.
- Ulusoy, T. (2016, Nisan 02). http://www.academia.edu/2454253/Feminist_Kuram%C4%B1n_Tarihsel_Seyri adresinden alındı
- Urgan, M. (1996). *Shakespeare ve Hamlet* (1. b.). Cem Yayınevi.
- Yöney, S. (1996). *Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Wikipedia, (2016 Nisan 02). Charles Fourier: https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Fourier adresinden alındı.
- Reis, H. (2009). *Kitaplarda Kadın Olmak: Chaucer ve Ortaçağ İngiliz Edebiyatında Kadın Söyleminin Sorunsallığı*. Volume 4 /1I Winter 2.

Sürekli Yayınlar

Stroup, S.C., 2004. Designing Women: Aristophanes' Lysistrata and the "Hetairization" of the Greek Wife. *Arethusa Dergisi*, 37(1), ss. 37-73.

Tangün, M., 2010. Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeri mi? *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, 17, ss. 18-30.

Diğer Yayınlar

İkinci Dalga Feminizm, 2016. Feminist Atölye: <http://feministatolye.org/index.php/morbolge/sozluk/91-ikincidalgafeminizm>. [ziyaret tarihi 03.04.2016].

Söz Kimin, 2016. Mary Shelley Kimdir: <http://www.sozkimin.com/a/1688-mary-shelley-kimdir-sozleri-ve-hayati.html> [ziyaret tarihi 02.04.2016].

Wikipedia, 2016. Charles Fourier, https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Fourier [ziyaret tarihi 02.04.2016].

Ulusoy, T. 2016. Feminist Kuramın Tarihsel Seyri. http://www.academia.edu/2454253/Feminist_Kuram%C4%B1n_Tarihsel_Seyri. [ziyaret tarihi 02.04.2016]

Reisz, 2013. Shakespeare Üzerine Yeni Bir Şeyler Söylemek Mümkün Mü? : <http://mimesis-dergi.org/2014/01/shakespeare-uzerine-yeni-bir-seyler-soylemek-mumkun-mu/> [ziyaret tarihi 12.04.2016]

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Özlem Yıldırım

Sürekli Adresi: Mecidiye Mah. Dereboyu Cad. Sandalcı Mecit Sok. Aynur Apt. 17/5
Beşiktaş-Ortaköy/İSTANBUL

Doğum Yeri ve Yılı: 10 Nisan 1987/MUĞLA-MERKEZ

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: Cumhuriyet İlköğretim Okulu - 1998

Ortaöğretim: Türdü 100. Yıl İlköğretim Okulu - 2001

Lise: Muğla Turgut Reis Anadolu Lisesi - 2005

Lisans: Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Sinema Televizyon Bölümü -
2011

Yüksek Lisans: Bahçeşehir Üniversitesi

Enstitü Adı: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Program Adı: İleri Oyunculuk Anabilim Dalı - 2016

Çalışma Hayatı:

Reklamlar:

“Findeks Reklam Filmi – «Villa» / 2016, Rol: Ana karakter, Yönetmen: Melih Eryılmaz
/ Autonomy Film”

“CarrefourSA Reklam Filmi – «Her Sepet Bir Hayat» /2015, Rol: Köpek maması taşıyan kadın,

Yönetmen: Ferit Katipoğlu / Autonomy Film”

“Turkcell Reklam Filmi – «Futbol Ne Güzel Şey» / 2015 Rol: Playstation oynayan genç
Yönetmen: Yücel Yolcu / Depo Film”

“Turkcell Reklam Filmi – «Akıllı Depo» / 2015, Rol: Baldız, Yönetmen: Yücel Yolcu / Depo Film

“U-Rock Reklam Filmi / 2015, Rol: Üç ana karakterden biri, Yönetmen: Babak / Film Bahçesi”

“Eti Wanted Reklam Filmi – «Karaoke» / 2014, Rol: Çikolata kız, Yönetmen: Canbert Yerguz / PTOT Films”

“İstikbal Reklam Filmi – «İhtiyacınız Olan Uyku İstikbal’de» / 2014, Rol: Ana karakter, Yönetmen: Can Evrenol / Film Colony”

“Cafe Crown Reklam Filmi – «Daha Çok Sen» / 2014, Rol: Ana karakter, Yönetmen: Yücel Yolcu / Böcek Yapım”

“Ergosis Güvenlik Sistemleri Viral Reklam Filmi / 2014, Rol: Müdüre, Yönetmen: Eytan İpeker / Kamara Film”

Diziler:

“Bebek İşi (13. Bölüm) / 2013, Rol: Tiki dadı Yaprak, Yönetmen: Tolga Karaçelik / Limon Film”

“Galip Derviş (21. Bölüm) / 2013, Rol: Asistan kız Yönetmen: Yusuf Pirhasan / Barakuda Film”

“İşler Güçler (22. , 23. , 25. , 26. , 27. , 28. , 36. , 37. Bölümler) 2012/2013, Rol: Asistan
kız, Yönetmen: Selçuk Aydemir / Limon Film”

Tiyatrocu ve Yazar Olarak:

“Sanatkop.com, Yazar, Ocak 2012 – Haziran 2013”

“Tiyatrokare, Nedim Saban’ın Asistanı, Mayıs 2012 – Ekim 2012”

“Marmara İletişim Sahnesi Genel Sanat Yönetmeni, 2007 – 2011”

